

บทที่ 3

บทบาททางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

หลังจากที่ได้ศึกษาพระประวัติพื้นฐานการศึกษา และบทบาททางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตมาโดยสังเขปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงสามารถรักษาสถานภาพของพระองค์ในฐานะพระราชวงศ์ไว้ได้เป็นอย่างดีคือตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เนื่องมาจากพระองค์ทรงมุ่งที่จะปฏิบัติราชการในทางความการทหารอย่างเต็มพระกำลัง ตามหน้าที่ความรับผิดชอบในตำแหน่งที่ทรงได้รับพระราชทานแต่งตั้งมาโดยตลอด แม้ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งบทบาทของพระราชวงศ์ถูกจำกัดลง และพวกขุนนางข้าราชการพลเรือนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น ความสำคัญของพระองค์ในฐานะพระราชวงศ์ผู้ทรงมีบทบาทสำคัญอย่างสูงทั้งในกองทัพเรือ และกองทัพบกของชาติก็มีไคลลดหย่อนลงไปเลยแน่แท้จนกลายเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า พระองค์ทรงเป็นพระราชวงศ์ที่อาจกล่าวได้ว่า ทรงมีอำนาจทางการเมืองมากที่สุดในช่วงก่อนสิ้นสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้ง ๆ ที่พระองค์มิได้ทรงเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระองค์ทรงเป็นที่คาดหมายจากประชาชนจำนวนมาก ว่าควรจะเป็นผู้ที่ทรงขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้จะมีโคตรงมีสิทธิในราชสมบัติแต่ประการใด¹ ด้วยความกตัญญูเพียงรบว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 ซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2467 กล่าวไว้ว่า "...ลำดับชั้นเชื้อพระบรมราชวงศ์ ซึ่งจะควรสืบสันตติวงศ์ไฉน ทานว่าให้เลือกตามสายตรงก่อนเสมอ ต่อไม่สามารถจะเลือกทางสาย-

¹ หจช. สม. 2.47/32 บันทึกเรื่องการปกครอง.

ทรงไต่แล้ว จึงให้เลือกตามเกณฑ์ที่สนิมมากและน้อย..."¹ ซึ่งกฎหมายนี้ยอมให้สิทธิแก่ พระเชษฐา หรือพระอนุชาทางพระชนนี เป็นผู้สืบราชสันตติวงศ์โดยทางเหนือแทน แต่ทว่า จักลำดับไว้เป็นลำดับที่ 11 ทั้งนี้ก็อาจนับได้ว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์ วรพินิต ไม่ได้ทรงอยู่ในชายที่จะได้รับสิทธิในราชบัลลังก์ในชั้นแรก ๆ นี้เลย แต่ด้วย ความที่พระองค์ทรงปฏิบัติราชการอย่างตรงไปตรงมา โดยมีเคยทรงถือโอกาสคัดค้าน ผลประโยชน์ทางการเมืองแก่อย่างใดตลอดมา ทำให้พระองค์ทรงเป็นที่เคารพและเชื่อมั่นของเหล่าทหารบก ทหารเรือ และประชาชนจำนวนมาก ว่าหากพระองค์ได้ทรงขึ้น ครองราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พระองค์ก็จะทรงสามารถบริหาร ประเทศให้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้นได้ และด้วยเหตุนี้เองในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงครองราชสมบัติอยู่นั้น จึงปรากฏข่าวลือในทำนองที่ว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงมีพระดำริที่จะคิดก่อกองกบฏล้มล้างราชบัลลังก์ อยู่เสมอ ๆ² แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่า ทรงมีพระดำริเช่นนั้นจริงหรือไม่ประการใด อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเท็จจริงเป็นอย่างไร ข่าวลือต่าง ๆ ดังกล่าว ตลอดจนเหตุการณ์เช่นกรณีกบฏ ร.ศ. 130 เป็นต้น ก็ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความหวาดระแวงและไม่ไว้วางพระราชหฤทัยในกลุ่ม ทหารและพระราชมวงษ์ชั้นสูงมาโดยตลอด

สภาพพื้นฐานทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงเป็นการแสดงบทบาทของกลุ่มขุนนาง ข้าราชการ และบุคคลทั่วไปที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย โดยกลุ่มคนเหล่านี้ จะได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในราชการสืบต่อจากพระราชวงศ์ ที่ทรงดำรงตำแหน่งสืบเนื่องมาแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 แทบทั้งสิ้น ทั้งนี้ยังปรากฏว่า

¹ "กฎหมายเพียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467, ม. 9," ประชุมกฎหมายประจำศก, เล่ม 37.

² หม่อมเจ้าหญิงประสงค์สม บริพัตร, เรื่องเดิม, หน้า 476.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงก่อตั้งกิจกรรมต่าง ๆ ในราชสำนัก อาทิเช่น สโมสรเสือป่าศิษยานุศิษย์¹ ตลอดจนจิตรลดาสโมสร² ขึ้น ซึ่งผู้ที่ได้รับโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้นั้นมักจะเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดพระองค์ โดยเฉพาะการเข้าเป็นสมาชิกจิตรลดาสโมสรนั้น เข้มงวดกวดขันเป็นพิเศษ แม้แต่พระอนุชาชั้นเจ้าฟ้าบางพระองค์ก็ยังไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกของสโมสรนี้ได้³ ทั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามที่จะเปิดโอกาสให้ขุนนาง ข้าราชการ และบุคคลทั่วไปได้ เข้ามามีส่วนร่วมในราชการใกล้ชิดพระองค์ จะเป็นความดีที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างความสามัคคีในชาติ หรือลดช่องว่างระหว่างราชสำนักกับประชาชน หรืออย่างใดก็ตาม แต่สิ่งที่พระองค์ได้ทรงกระทำไปนั้นอาจจะมากเกินไปจนกระทั่งผลที่เกิดขึ้นกลับกลายเป็นการเพิ่มช่องว่างทางการเมืองระหว่างองค์พระมหากษัตริย์กับกลุ่มทหารและพระราชวงศ์ชั้นสูงให้มากยิ่งขึ้นตามลำดับ ประกอบกับความที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฝักใฝ่พระทัยแก่การในราชสำนัก และการสร้างนโยบายชาตินิยม ความกตัญญูต่องานประเพณีต่าง ๆ หากแต่ทรงหันมาสนับสนุนพระทัยในการพัฒนาสภาพการเมืองการปกครองของประเทศให้เหมาะสมทัดเทียมกับอารยประเทศอย่างจริงจังแก่อย่างใดไม่ บรรยายการทางการเมืองในช่วงตอนปลายของรัชกาลที่ 6 จึงถูกรุ่นไปด้วยความไม่พอใจในนโยบายการปกครองของพระองค์ ซึ่งก็ยังไม่ถึงกับมีความต้องการการปกครองที่ปราศจากสถาบันพระมหากษัตริย์เสียโดยสิ้นเชิง

¹ เมืองสมมติเพื่อทดลองการปกครองระบอบประชาธิปไตย.

² สมาชิกของสโมสรนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวบรวมจากบุคคลที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยทั้งทหารและพลเรือน ทั้งที่รับราชการในและนอก ราชสำนัก โดยทรงนำหลักการบางอย่างของสมาคมลับอังกฤษมาใช้.

³ หลวงจักรปาณีศีลวิสุทธิ, เรื่องของเจ้าพระยามหิธร, ที่ระลึกในงานพระราชนิพนธ์เพลงเจ้าพระยามหิธร (ดอกรัก), 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499, หน้า 83.

หากแต่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ทั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต พระอนุชาต่างพระมารดาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ทรงเป็นพระราชวงศ์พระองค์เดียวที่ทรงรักษาสถานภาพของพระองค์ไว้ได้เป็นอย่างดี คิดออกมา จึงทรงเป็นที่เคารพและเป็นที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนส่วนใหญ่ ว่าจะทรงได้ราชสมบัติสืบต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงขนาดโจษขานกันโดยทั่วไปว่า หากไม่ถือตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานมา พระองค์จะทรงได้ครองราชย์เป็นกษัตริย์ลำดับที่ 7 ในพระบรมราชจักรีวงศ์¹

ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตลง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงขึ้นครองราชสมบัติต่อมา โดยมีใตตรงคาดคิดมาก่อน ภายพระองค์ทรงเป็นพระอนุชาพระองค์เล็กที่สุดในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เป็นเพราะพระเชษฐาทั้งห้าพระองค์² (พระอนุชาลำดับถัดมาจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) สิ้นพระชนม์ไปก่อนสิ้นรัชกาลที่ 6 ทั้งหมด และประกอบ-

¹สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, F.O. 371/10973 Law of Succession to the Throne. John to Austin Chamberlain, Dec. 11, 1924.

²ลำดับผู้มีสิทธิสืบราชสันตติวงศ์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่สิ้นพระชนม์เสียก่อนสิ้นรัชกาล ได้แก่

1. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายตรีเพชรรัตนราชรัง
2. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจักรพงษ์ภูวนารถ
3. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายศิริราชกกุธภัณฑ์
4. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายอัยยางคเคศวราช
5. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฑาธุชธราดิลก.

กับทรงไ้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เนื่องจากทรงมีใ้ไตรรงค์เตรียมพระองค์ที่จะขึ้นครองราชสมบัติมาก่อน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงไม่ทรงมีพระทัยเลวว่าพระองค์จะทรงสามารถครองราชย์ใ้ไ้ความราบรื่น หากปราศจากการสนับสนุนอย่างแท้จริงจากสมเด็จพระเจ้าพี่นาง กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งเป็นพระญาติ พระราชวงศ์ชั้นสูงที่พระองค์ทรงใ้ความเคารพเชื่อกันเป็นอย่างมากเหนือผู้อื่น จนแม้กระทั่งทรงเคยมีกระแสพระราชดำริว่า สมเด็จพระเจ้าพี่นาง กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงเหมาะสมกับตำแหน่งพระมหากษัตริย์มากที่สุด และทรงใ้เหตุผลว่า เป็นเพราะสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์นี้ ทรงรอบรู้ในกิจการบ้านเมืองดี กับทั้งทรงเป็นป็นุชนียบุคคลที่ควรเคารพและเลื่อมใ้ของคนส่วนมากอีกด้วย¹ ทั้งนี้เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นาง กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงแสดงพระองค์เป็นผู้นำพระบรมวงศานุวงศ์ และเสนาบดี อัญเชิญพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติ โดยทรงแถลงว่า การที่ราชสมบัติตกแก่เจ้าพี่นาง กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา (พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว) นั้น เป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพราะเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนที่ทรงหนักพระทัยในเรื่องที่ทรงขาดความรู้ ความเขยตึนในราชการนั้น เจ้านายทุกพระองค์พร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือประคับประคองใ้ทรงสามารถครองราชสมบัติและบริหารราชการแผ่นดินไ้ความราบรื่นตลอดไป² พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงยินยอมขึ้นครองราชย์ในที่สุด

สำหรับรายละเอียดปลีกย่อยของเหตุการณ์การถวายราชสมบัติแก่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ ไ้ไ้ถึงเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งเกิดภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตว่า

¹ หจข. สบ.2.47/32 บันทึกเรื่องการปกครอง, 23 กรกฎาคม พ.ศ.2469.

² เจ้าครอบายกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512), หน้า 68.

“...เมื่อเสด็จสวรรคต และมีการถวายบังคมพระบรมศพตามราชประเพณีแล้ว สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งเป็นเจ้านายที่อาวุโสที่สุดในเวลานั้น ไ้จึงพระกรรกดพระสวเจ้าฟ้าประชาธิปก กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาออกทรงพระดำเนินกลับป้กลับมหลายเที่ยว เพื่อตรัสขอมความเข้าใจในบางประการ ครั้นแล้วกรมพระนครสวรรค์ฯ ก็ตรัสพระองค์ลงกราบพระบาทกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาถวายราชสมบัติเจ้านายและข้าราชการที่อยู่ทันนั้นก็พากันกราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใหม่โดยพร้อมเพรียงกัน...”¹ จากเหตุการณ์ที่เจ้าพระยามหิธรได้เล่ามาดังนี้ ได้ถึงปัญหาอันมีอาจป้ผู้ใดให้คำตอบไคว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระกระแสรับสั่งเป็นการสวนพระองค์กับสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิตว่าอย่างไร ซึ่งก็ได้มีผู้สันนิษฐานไว้ว่า อาจเป็นไปไควที่สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต จะทรงขอพระราชทานให้พระเจ้าวรวงศ์เชอพระองค์เจ้าจุมภฎพงษ์บริพัตร พระโอรสของพระองค์ขึ้นครองราชย์สืบต่อ ในกรณีทีพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงมีพระราชโอรส² เพราะตามกฎมณเฑียรบาลว่าควยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ.2467 มาตราที่ 5 ไ้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระบรมเชราญาภาพและสิทธิในการที่จะทรงแต่งตั้งพระราชวงศ์พระองค์ใดเป็นรัชทายาทไควความทีทรงเห็นสมควร³ อย่างไรก็ตาม ข้อสันนิษฐานดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการยืนยันจากหลักฐานที่นำเชื่อถือไควมากไปกวาหลักฐานของ Great Britain Foreign

¹หลวงจักรปาณีสีลวิสุทธ์, เรื่องเดิม, หน้า 105.

²ชาญชัย รัตนวิบูลย์, บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปริญญาโท มหาวิตยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519, หน้า 99.

³กรมศิลปากร, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร, พิมพ์เนื่องในพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร, 28 ธันวาคม พ.ศ.2515, หน้า 132.

Office Archives ซึ่งก็ยังไม่ถือว่าเป็นข้อสันนิษฐานที่ถูกตอ้งที่สุด

จากพื้นฐานอำนาจทางการเมืองอันสืบเนื่องมาจากบทบาททางการเมืองใน
ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ตลอดจน
จนความไม่พร้อมในการขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต มันคง
ยิ่งขึ้นกว่าในรัชกาลก่อน ควบตรงเป็นเสมือน "ผู้ค้ำประกันเสถียรภาพราชบัลลังก์ของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว"¹ และไคร่ทรงมีโอกาสดเข้ามาร่วมในกิจกรรม
ทางการเมืองอย่างแท้จริง โดยไคร่รับพระราชทานแต่งตั้งเป็นสมาชิกอภิรัฐมนตรีสภา ใน
วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 สองวันหลังจากทรงขึ้นครองราชสมบัติ ร่วมกับสมาชิก
ซึ่งเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงอีก 4 พระองค์² ทั้งนี้เพื่อให้ "...พระเจ้าแผ่นดิน
ทรงปรึกราชการทั้งปวงเป็นนิจ เพื่อจะได้เป็นกำลังแก่การที่ทรงพระราชวินิจฉัย
ราชการทั้งปวง..."³

¹ ชานูชัย รัตนวิบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 109.

² รายพระนามองคมนตรีอีก 4 พระองค์ มีดังต่อไปนี้

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยา
ภาณุพันธุวงศ์วรเดช
2. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
3. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ
4. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

จาก "พระราชดำรัสทรงตั้งอภิรัฐมนตรีสภา," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 42,
ตอนพิเศษ, วันที่ 28 พฤศจิกายน พระพุทธศักราช 2468, นว 2618 - 2620.

³ เรื่องเดียวกัน.

บทบาทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตในฐานะองค์อภิรัฐมนตรี

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับหนึ่งคือ "Democracy in Siam"¹ สะท้อนให้เห็นพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างชัดเจน ในข้อที่ทรงเห็นว่า ขณะนั้นเมืองไทยยังไม่พร้อมที่จะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบมีรัฐสภา ด้วยเหตุที่การศึกษา และสำนักทางการเมืองของคนไทยยังไม่มากพอ ตลอดจนอุปนิสัยของคนไทยส่วนใหญ่ก็ยังไม่เชื่อต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้เมื่อต้องมีพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ก็ทรงเกรงว่าคนจีนซึ่งกำลังมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจอยู่ในขณะนั้น จะก้าวเข้ามามีอิทธิพลทางการเมือง แต่อย่างไรก็ดี พระองค์ก็ทรงยอมรับว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น มีจุดอ่อนอยู่ที่พระมหากษัตริย์ และการสืบราชสันตติวงศ์² พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริจะทรงพยายามแก้ไขจุดอ่อนของระบบดังกล่าวให้ดีขึ้น โดยการแก้กฎหมายเพื่อบริหารการสืบราชสันตติวงศ์ให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจ และพระราชสิทธิในการเลือกองค์รัชทายาทในขณะที่ยังทรงพระชนม์อยู่ โดยจะต้องทรงปรึกษา และได้รับการยินยอมจากองคมนตรีสภา และองค์รัชทายาทไม่จำเป็นต้องเป็นพระราชวงศ์สายตรง แต่ถือความสามารถเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ก็ให้ทรงมีพระราชดำริจัดตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นเป็นสภาที่ปรึกษา เพื่อประสานรัฐประศาสน์ในบารระหว่างคณะเสนาบดีให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

¹ ทรายนละเอียดข้อสันนิษฐานต่าง ๆ ว่า เอกสารฉบับนี้เป็นของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน จาก มล. วัลย์วิภา จรุงโรจน์, การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468 - 2477), วิทยานิพนธ์แผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520, หน้า 30 - 33.

² หจข. สบ. 2.42/67 "Democracy in Siam" รวมอยู่ในเรื่องกรรมการองคมนตรี พ.ศ. 2470.

ในการปรับปรุงการบริหารให้ดีขึ้น และยังคงช่วยประสานความแตกแยกในพระราชวงศ์
 อีกด้วย ทั้งนี้ ความสำเร็จนำตัวเจ้านายที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวในหมู่พระราชวงศ์ด้วยกันมา
 ร่วมกันทำงานเพื่อประเทศชาติ ซึ่งเป็นการประกันเสถียรภาพของสถาบันกษัตริย์ได้ และ
 นอกจากนี้การนำตัวเจ้านายที่เป็นที่เคารพและเชื่อมั่นของประชาชนมาทำงานร่วมกันเพื่อ
 ประเทศชาติ ยังเป็นการกอบกู้ศรัทธาของประชาชนต่อสถาบันกษัตริย์ได้เป็นอย่างดีอีก
 ด้วย¹ ดังนั้น อภิรัฐมนตรีสภาจึงได้รับพระราชทานแต่งตั้งขึ้นในวันที่ 28 พฤศจิกายน
 พ.ศ. 2468 ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง 5 พระองค์ ดังได้กล่าว
 มาแล้ว และเนื่องจากบทบาทและหน้าที่ของอภิรัฐมนตรีสภาตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองที่สำคัญของ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ในบทนี้จะได้อธิบาย
 ถึงบทบาททางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในฐานะองค์
 อภิรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2468 - 2475 โดยจะเลือกพิจารณาเฉพาะปัญหาที่สำคัญ ๆ
 ซึ่งอภิรัฐมนตรีสภาได้นำเข้าที่ประชุมพิจารณา อันมีเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
 ทรงรวมในการพิจารณาปัญหาดังกล่าวนั้นด้วย

1. บทบาทในเรื่องการร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศตั้ง
 อภิรัฐมนตรีสภาขึ้นในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 แล้วนั้น พระองค์ได้ทรงมอบหมาย
 ให้กรมพระดำรงราชานุภาพ องค์อภิรัฐมนตรีพระองค์หนึ่ง เป็นผู้ทรงร่างพระราชกฤษฎีกา
 ตั้งอภิรัฐมนตรีสภา² และเมื่อทรงร่างเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ได้ทรงส่งร่างพระราชกฤษฎีกา

¹ หจข. สบ. 2.47/32 พระราชบัณฑิตกึ่งเรื่องการปกครอง "Problems of Siam" ซึ่งทรงพระราชทานไปยังพระยาภิบาลไมตรี ลงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2469.

² หจข. ร. 7 สบ. 2.7/1 ร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา.

ฉบับนี้ไปถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิตเพื่อทรงพิจารณาอีกครั้ง ในการพิจารณาบทพรรณางพระราชกฤษฎีกาบทพรรณานี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ได้ทรงมีพระหัตถเลขาไปทูลกรมพระดำรงราชานุภาพทักท้วงขอความใน มาตราต่าง ๆ 3 ประการ กล่าวคือ

1. มาตราที่ 8 กำหนดให้มีการถวายสัตย์ปฏิญาณของอภิรัฐมนตรีก่อนที่จะเข้าดำรงตำแหน่ง พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วย โดยทรงให้ความเห็นว่า "...ถ้าเป็นอย่าง องคมนตรีแล้วก็ควรเป็นเครื่องหัวเราะเล่น ด้วยคำสัตย์ที่ถวายในเวลาเป็นองคมนตรีไม่มีใครเคยรักษาเต็มตัวอักษรใด เช่นในข้อให้เพ็ดทูลอะไรต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าจะวางเงื่อนไขลงว่า ผู้ที่จะเป็นอภิรัฐมนตรีพึงต้องเลือกจากองคมนตรีจะเป็นประการใด..."¹ การนี้ กรมพระดำรงราชานุภาพทรงเห็นชอบด้วยกับพระคำวิของพระองค์²

2. มาตรา 10 กำหนดให้อภิรัฐมนตรี เมื่อพ้นจากตำแหน่งแล้วให้มีเกียรติและรับผลประโยชน์อย่างเป็นเสนายศที่ปรึกษาไปจนตลอดอายุนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงให้ความเห็นว่า "...หม่อมฉันไม่รักวิธีตั้งเสนายศที่ปรึกษาอยู่เปล่า ๆ กินเงินเดือนเต็ม อยากให้เป็นกิตติมศักดิ์ไม่มีเงินเดือน ซึ่งหมายความว่าคงได้

¹ หจข. ร.7 สบ.2.7/1 พระหัตถเลขาทูลกรมหม่อมบริพัตร กราบทูลกรมพระดำรงราชานุภาพ เกี่ยวกับร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา ลงวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2468.

² ดังปรากฏในร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา หมวดที่ 2 ว่าด้วยอภิรัฐมนตรี มาตรา 7 ความว่า "ผู้ซึ่งเป็นอภิรัฐมนตรีนั้น ต้องเป็นองคมนตรีอยู่ก่อน แต่จะเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ หรือข้าราชการคนหนึ่งคนใด สุดแต่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะทรงเลือก เมื่อได้ทรงปรึกษาในอภิรัฐมนตรีสภาแล้ว"

รับพระราชทานเบี้ยบำนาญนั้นเอง..."¹ ซึ่งผลก็เป็นไปตามพระคำริของพระองค์อีก
เช่นเคย²

3. มาตรา 14 เกี่ยวกับสิทธิของอภิรัฐมนตรีในการจะซักถามเจ้ากระทรวง
ต่าง ๆ ในขอราชการเกี่ยวกับกระทรวงนั้น ๆ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์-
วรพินิตทรงให้ความเห็นว่า "...อยากให้มีบทผูกพันเจ้ากระทรวง และเจ้านายที่ใดของ
ตอบคำถามและชี้แจงขอราชการให้ทราบความประสงค์ด้วย เพื่อว่าจะอาจมีคนทักถาม
ลอยแพคัดบทว่า ไม่มีหน้าที่ชี้แจงขอราชการให้จักเกิดเสียเกียรติยศและเกิดพิพาทกับ
เปล่า ๆ ..." ³ แต่กรมพระคำรงราชานุภาพไม่ทรงเห็นด้วย และทรงให้เหตุผลว่า
"...ควรจะให้สิทธิไว้แก่เจ้ากระทรวงบ้าง เพื่อป้องกันความลับในราชการกระทรวง
และป้องกันอภิรัฐมนตรีซักถามเกินไป คิดดูโดยปกติ ถ้าอภิรัฐมนตรีถามการอันใด ที่เจ้า-
กระทรวงจะไม่ยอมบอกก็เกือบไม่มี โดยหากไม่ยอมบอกก็อาจจะนำขึ้นกราบบังคมทูลว่า

¹ หจข. ร.7 สบ.2.7/1 พระหัตถเลขาทูลกระหม่อมบริพัตร กราบบังคมทูลกรม
พระคำรงราชานุภาพเกี่ยวกับร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา ลงวันที่ 11
มีนาคม พ.ศ.2468.

² ดังปรากฏในร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภาหมวดที่ 2 ว่าด้วย
อภิรัฐมนตรี มาตรา 9 ความว่า "ให้อภิรัฐมนตรีมียศศักดิ์ แลรับผลประโยชน์อย่างเสนา
บดี แลมีตำแหน่งอยู่หน้าเสนาบดีเจ้ากระทรวงทั้งปวง เมื่อใดออกจากตำแหน่งอภิรัฐมนตรี
เพราะความชราทุพพลภาพก็ดี หรือเพราะเหตุอย่างอื่นอันมิได้เป็นด้วยความฉิตรายของตน
เองก็ดี ให้มีเกียรติยศเป็นเสนาบดีกิตติมศักดิ์ รับบำนาญอย่างเสนาบดีชั้นสูง"

³ หจข. ร.7 สบ.2.7/1 พระหัตถเลขาทูลกระหม่อมบริพัตร กราบบังคมทูลกรม
พระคำรงราชานุภาพ เกี่ยวกับร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา ลงวันที่ 11 มีนาคม
พ.ศ.2468.

ได้ในที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภา..."¹ ดังนั้น จึงมิได้มีการเพิ่มเติมข้อความตามพระ
คำริของพระองค์ลงในร่างพระราชกฤษฎีกา แต่ประการใด

จากข้อทักท้วงที่สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เสนอกราบทูล
กรมพระดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงดำเนินการร่างพระราชกฤษฎีกา นี้ แสดงให้เห็นถึง
ความตั้งพระทัยอันดีในการจะสนับสนุนการร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งอภิรัฐมนตรีสภา
อย่างเต็มที่ โดยทรงหวังแต่จะให้เกิดผลสมบูรณ์ในทางปฏิบัติมากที่สุดเท่าที่จะมากได้
เท่านั้น มิได้ทรงหวังผลตอบแทนในด้านอื่นแต่อย่างใด นับว่าทรงมีสปิริต (spirit)
เกินกว่าที่จะคิดว่า การสนับสนุนให้ตั้งอภิรัฐมนตรีสภาครั้งนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ หรือ
เพื่อความมีหน้ามีตาของพระองค์เองเป็นสำคัญ² แต่ถึงกระนั้นในข้อพิจารณาบาง
ประการซึ่งพระองค์ทรงมุ่งให้เกิดความสะดวกในการปฏิบัตินั้น ก็อาจส่งผลให้เกิดปัญหา
ในเวลาต่อมาได้ เช่น การที่ทรงเห็นว่าอภิรัฐมนตรีควรมีสถานีในการจะซักถามเจ้า-
กระทรวงในข้อราชการเกี่ยวกับกระทรวงนั้น ๆ ได้ทุกข้อทุกประการ โดยที่เจ้ากระทรวง
จะต้องคอยคำตอบ และชี้แจงข้อราชการให้ทราบโดยตลอดนั้น ออกจะเป็นการ แสดงสิทธิ
ของคณะอภิรัฐมนตรีเหนือคณะเสนาบดีมากจนเกินไป ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุณ
อภิรัฐมนตรีได้รับสิทธิพิเศษในการที่จะตรวจสอบการปฏิบัติงานของกระทรวงต่าง ๆ ได้
โดยที่เจ้ากระทรวงไม่มีสิทธิในการที่จะคัดค้านตัวเอง ว่าเหมาะแก่กาลเวลาที่จะแถลง
ให้ทราบหรือไม่แต่ประการใด ในกรณีนี้อาจถือได้ว่า มิใช่เป็นพระคำริที่ฉีกพลาตทีเดียว
นัก เพราะยังมีได้เกิดผลที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าฉีกพลาตแต่อย่างใด เนื่องจากกรมพระ-
ดำรงราชานุภาพทรงคัดค้านเสียก่อน แต่จากพระคำรินี้ทำให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีความ-

¹ มด. วัลย์วิภา จรุงโรจน์, เรื่องเดิม, หน้า 46.

² หจข. ร.7 สบ.2.7/1 ลายพระหัตถ์กรมพระดำรงราชานุภาพ กราบทูล
สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ลงวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2468.

เป็นทหารมากกว่านักการเมือง ค่ายทรงพอพระทัยที่จะให้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ตายตัว มีผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้อำนาจบัญชา ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้โดยไม่ผิดพลาด เพื่อผลในทางปฏิบัติที่เที่ยงตรงแม่นยำ และสะดวกที่สุด

อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภาตั้งกล่าวเข้าประชุมปรึกษาในอภิรัฐมนตรีสภา ในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2468 ซึ่งมีได้มีการตกลงกันประการใด แต่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่ยังคงเนื้อความตามพระคำริของกรมพระดำรงราชานุภาพ และก็มีได้มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากข้อความในหนังสือกราบทูลกรมพระดำรงราชานุภาพ ของเจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ ในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2468¹ ซึ่งแสดงความคิดเห็นโดยสรุปว่า อภิรัฐมนตรีสภา มีหน้าที่ประจำเฉพาะตนในระเบียบการปกครอง หน้าที่ที่พอจะทำได้ก็เข้าช้อนกับเสนาบดีสภา ถ้าให้อภิรัฐมนตรีสภาเป็นที่ปรึกษาราชการทั้งปวงเป็นประจำ อภิรัฐมนตรีสภาก็ทำหน้าที่ส่วนหนึ่งของเสนาบดีสภา นอกจากนี้อภิรัฐมนตรีสภาที่แท้จริงจะต้องมีอำนาจในการวินิจฉัยรัฐประศาสน์นโยบาย โดยที่พระมหากษัตริย์ก็จะต้องทรงคล้อยตาม ความเลื่อมใสในพระมหากษัตริย์ย่อมจะลดน้อยถอยลง แลถ้าพระมหากษัตริย์ไม่โปรดให้อภิรัฐมนตรีสภามีเสียงที่หนักแน่น สภาก็ไม่อาจเจริญก้าวหน้าไปได้ ดังนั้น หากจะโปรดฯ ให้อภิรัฐมนตรีสภา ก็ควรจะให้เป็นที่หนึ่งของเสนาบดีสภา มีหน้าที่คำริและจัดทำโครงรูปรัฐประศาสน์นโยบาย เสนอให้เสนาบดีสภาปรึกษาและแสดงความเห็น อภิรัฐมนตรีควรจะเป็นแต่เพียงอภิไชยเพื่อเกียรติยศ คำรงค์ตำแหน่งเป็นเสนาบดีหรือเสนาบดีที่ปรึกษา และหากจะมีการกำหนดหน้าที่อย่างใด ก็ควรทำเป็นท่านองความตกลงเข้าใจกันในระหว่างพระเจ้าแผ่นดิน อภิรัฐมนตรี และเสนาบดีกับเอง ไม่ควรจะออกพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกาให้เอิกเกริก แต่ถึงแม้ว่าร่าง

¹ หจ.ร. 7 สบ. 2.7/1 สำเนาบันทึกความเห็นต่าง ๆ ในการจะออกพระราชบัญญัติอภิรัฐมนตรี (เจ้าพระยามหิธร กราบทูลกรมพระดำรงราชานุภาพ).

พระราชกฤษฎีกา นี้จะมีได้มีการประกาศเป็นกฎหมายในราชกิจจานุเบกษาก็ตาม หากได้ศึกษาถึงหลักการ และการดำเนินการของอภิรัฐมนตรีสภาโดยตลอดแล้ว จะเห็นได้ว่าการดำเนินการของสภาดังกล่าวได้ยึดถือร่างพระราชกฤษฎีกานี้เป็นหลักแทบทั้งสิ้น¹

2. บทบาทในเรื่องการจัดทำงบประมาณให้เข้าสู่ดุลยภาพ

ครั้งที่โลกลาวมาแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้เวลาเกือบตลอดรัชสมัยในการพำนักบำรุงกิจกรรมในราชสำนัก ซึ่งการนี้ยังผลให้การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชกาลที่ 6 ประสบปัญหารายจ่ายขาดดุลย์ อันเป็นปัญหาสืบเนื่องต่อมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้น ในการสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภาขึ้น หลังจากที่ทรงขึ้นครองราชย์ได้เพียง 2 วันนั้น จึงอาจนับได้ว่างานที่อภิรัฐมนตรีสภาต้องพิจารณาเป็นอันดับแรก คือ การจัดทำงบประมาณให้เข้าสู่ดุลยภาพ และก็กลายเป็นงานที่เกือบจะเรียกได้ว่าถาวรไปโดยตลอดจนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้งนี้เพราะปัญหาการคลังในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ นอกจากจะเกิดจากพื้นฐานทางด้านการเงินที่ขาดดุลย์มาตั้งแต่ในรัชกาลก่อนแล้ว ยังมีปัญหาแทรกซ้อนอื่น ๆ รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากการแก้ปัญหาการขาดดุลย์อีกด้วย ดังจะได้พิจารณาในรายละเอียดเฉพาะประเด็นที่เห็นว่าสำคัญต่อไป

หนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดตั้งกรมการรองคมนตรี ตรวจจัดงบประมาณการรับจ่ายเงินแผ่นดินขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ.2466 เพื่อตรวจจัดงบประมาณรายจ่ายให้เข้าสู่ดุลยภาพ² โดยสมาชิก

¹ศึกษาบทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จาก ชาลูนชัย รัตนวิบูลย์, เรื่องเดิม.

²หจข. สบ.2.37/9 สำเนาพระราชหัตถเลขาที่ 10/521 ทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2466.

ของกรรมการองคมนตรีฯ ชุดนี้ ก็คือองค์อภิรัฐมนตรีในสมัยต่อมาทั้งสิ้น¹ สำหรับ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิตนั้น ทรงได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้ทรงดำรงตำแหน่งอนุกรรมการฝ่ายทหาร ตามข้อเสนอของกรรมการองคมนตรีฯ ในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2468 เพื่อทำหน้าที่คัดกรองงบประมาณรายจ่ายของฝ่ายป้องกันพระราชอาณาจักร (ทหารบก ทหารเรือ และกรมอากาศยาน) ครั้นต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีใ้ทรงยุบเลิกกรรมการองคมนตรีฯ ตลอดจนอนุกรรมการฝ่ายทหาร ก็ทรงล้วนแต่เป็นอภิรัฐมนตรี จึงมีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดหางบประมาณรายจ่ายแผ่นดิน เสนอต่อเสนาบดีสภา เพื่อประชุมพิจารณาารวมกันระหว่างเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ และอภิรัฐมนตรี ในการหาข้อยุติเพื่อใช้ถือเป็นนโยบายในการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินต่อไป

การศึกษามหาบทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในฐานะองค์อภิรัฐมนตรี เกี่ยวกับการจัดหางบประมาณให้เข้าสู่ศูนย์กลางนั้น สามารถศึกษาได้จาก การพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทางด้านการคลังของอภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งในที่นี้จะได้พิจารณา เฉพาะประเด็นที่เห็นว่าสำคัญ อันมีผลกระทบต่อการจัดหางบประมาณให้เข้าสู่ศูนย์กลาง โดยตรงเท่านั้น ดังต่อไปนี้ คือ

¹ กรรมการองคมนตรีที่ตรวจจัดงบประมาณการรับจ่ายเงินแผ่นดิน ในสมัยรัชกาลที่ 6 ประกอบด้วย สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ประธาน / สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ กรรมการ / พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงราชานุภาพ กรรมการ จาก ประกาศพระราชมัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ ในรัชกาลที่ 6, พ.ศ. 2466, หน้า 334.

2.1 การพิจารณาเลื่อนเงินเดือนนายทหารชั้นต่ำของกระทรวงกลาโหม

พ.ศ.2471

ปัญหาทางด้านการคลังที่สำคัญในระยะแรก ซึ่งอภิรัฐมนตรีสภาต้องนำ
เข้าประชุมพิจารณาร่วมกัน และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำงบประมาณประจำปี พ.ศ.
2472 ควณั้น คือ การที่ พลเอก หม่อมเจ้าวรเดช เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ได้
ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 21 มกราคม
พ.ศ.2471 เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพิ่มอัตราเงินเดือนนายทหารชั้นต่ำ
ของกระทรวงกลาโหม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2472 เป็นต้นไป โดยอ้างเหตุผลหลายประการ
กล่าวคือ

ประการแรก เนื่องด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคมีราคาแพงขึ้นแทบทุกอย่าง
นายทหารส่วนมาก โดยเฉพาะนายทหารชั้นต่ำ ต้องประสบปัญหาไม่อาจประหยัดรายจ่าย
ให้น้อยกว่าเงินเดือนที่ได้รับพระราชทานในแต่ละเดือนได้

ประการที่สอง ด้วยกระทรวงกลาโหมมีคำริจะให้นายทหารทุกคนมีเงิน
เก็บ โดยวิธีหักเงินเดือนไว้เป็นทุนออมทรัพย์ และจัดหาดอกเบี้ยให้มีจำนวนเพิ่มพูนขึ้น
(ดังที่สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้เคยทรงมีพระคำริจะจัดทำ เมื่อ
ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม) แต่การหักเงินเดือนนายทหารในอัตราที่
ได้รับพระราชทานอยู่นั้น เป็นเหตุใหญ่ที่ถูกหักได้รับความเดือดร้อน เพราะเงินเดือนใน
อัตราที่ได้รับอยู่นั้น ต้องเบียดครอในการใช้จ่ายอยู่แล้ว จึงเห็นควรเพิ่มเงินเดือนนาย
ทหารให้สูงขึ้นก่อน จึงจะหักไว้เป็นทุนออมทรัพย์ได้

¹ หจข. ร.7 ก.11/17 หนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว ของหม่อมเจ้าวรเดช เลขที่ 17/9985 ลงวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2471.

ประการที่สาม เป็นที่น่าสังเกตได้ว่า ความนิยมในการเป็นนายทหารลดหย่อนลงมาก เนื่องด้วยหน้าที่ของการเป็นนายทหาร โดยมากหวังจะยึดถือเป็นอาชีพ เมื่อรู้ดีว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับในเวลาเป็นนายทหารประจำการก็ดี ในเวลาปลดจากประจำการก็ดี ไม่เป็นการเพียงพอ ทั้งยังมีระเบียบโอนนายทหารออกเป็นกองหนุนทุกชั้นยศทุกปี จึงไม่ค่อยมีผู้โกลาหลสมัครเป็นนายทหาร วิธีที่จะแก้ไขได้ทางหนึ่งคือ ชัยบิขยอัคราเงิน เคื่อนให้สูงขึ้นตามสมควร

ประการที่สี่ อัคราเงินเคื่อนซึ่งนายทหารได้รับพระราชทานอยู่ในขณะนั้น เมื่อเทียบกับอัคราเงินเคื่อนข้าราชการพลเรือนตามที่กำหนดขึ้นใหม่แล้ว นับว่ายังต่ำกว่าอัคราเงินเคื่อนข้าราชการพลเรือนอยู่มาก

จากหนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้นำเข้าที่ประชุมในอภิรัฐมนตรีสภา ในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2471 ในการประชุมพิจารณาปัญหาาร่วมกัน สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต¹ ทรงเป็นอภิรัฐมนตรีที่ทรงมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวมากที่สุด ทั้งนี้ด้วยทรงเคยดำรงตำแหน่งอนุกรรมการรองคมนตรีตรวจจัดงบประมาณรับจ่ายเงินแผ่นดินฝ่ายทหาร และเสนาบดีกระทรวงกลาโหม² มาก่อน จึงอาจกล่าวได้ว่า ทรงจัดเจนในข้อปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าอภิรัฐมนตรีองค์อื่น ๆ ดังได้ทรงแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า เรื่องที่คิดจะเพิ่มอัคราเงินเคื่อนนายทหารนั้นมีมานานแล้ว และได้เคยมีการเลื่อน

¹พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเลื่อน สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เป็น "สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต" ในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2468.

²ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในระหว่างปี พ.ศ. 2469 - 2471 (รายละเอียดจะได้นำกล่าวถึงอีกครั้งในบทต่อไป).

อัตราขั้นต่ำไปครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ทรง
เป็นเสนาธิการทหารบก แต่หากเทียบกับต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เงินเดือนนาย
ทหารชั้นต่ำของไทยก็ต่ำกว่าของต่างประเทศมาก ถ้าครั้งนี้จะเพิ่มให้เฉพาะที่ขึ้นเงิน
เดือนต่ำกว่า 200 บาท ก็ทรงเห็นสมควร เพราะทรงดำริเห็นเป็นการยากที่จะให้นาย
ทหารระดับนี้อยู่ได้โดยปราศจากหนี้สิน และหากจะแก้อัตราเงินเดือนทหารบก ก็ต้อง
แก้อัตราทหารเรือและตำรวจด้วย¹ ผลการประชุม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงกลาโหมเสนออัตราเงินเดือนใหม่
ตามอนุกรรมการสถาปองกันพระราชอาณาจักรพิจารณา ตามขอเสนอของกรมพระดำรง-
ราชนาฎภาพ ซึ่งที่ประชุมลงมติเห็นพ้องควย จากการประชุมครั้งนี้ มีข้อสังเกตประการ
หนึ่งว่า แม่สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต จะทรงอภิปรายไปในเชิงที่เห็น
ควยกับกระทรวงกลาโหมก็ดี แต่พระองค์มีใ้โทรวงวิญญ์ขอเสนอของหม่อมเจ้าวรเดช
ควยความลำเอียงแมแต่เนอย ดังจะเห็นได้จากในข้อที่หม่อมเจ้าวรเดช อ้างถึงความ
แตกต่างระหว่างอัตราเงินเดือนของทหารและข้าราชการพลเรือน ว่าทหารใดต่ำกว่า
มาก ไม่สมควรแก่หน้าที่ความรับผิดชอบอันสำคัญ และได้รับความเหนื่อยยากกรากกว่า
นั้น พระองค์ก็ทรงกราบบังคมทูลความเห็นฯ ตามที่ใ้โทรวงเคยสนองพระเดชพระคุณมา
แล้วทั้งทางทหารและพลเรือน² ทรงสังเกตว่า หน้าที่และความรับผิดชอบต่างกันมาก
เช่น จะเทียบระหว่างนายร้อยเอกกับนายอำเภอก็ยากที่จะเทียบกันได้ แมแต่ปลัดอำเภอ
ก็มีหน้าที่รับผิดชอบมาก แต่อัตราเงินเดือนขั้นต้นเพียง 40 บาทเท่านั้น³ ดังนี้เป็นต้น

¹ หจข. ร.7 ค.11/17 สำเนารายงานประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2471
วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2471.

² ขณะนั้น พระองค์กำลังทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
(รายละเอียดจะไ้กล่าวถึงอีกครั้งในบทต่อไป).

³ หจข. ร.7 ค.11/17 สำเนารายงานประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2471
วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2471.

และเมื่อหม่อมเจ้าวรเดช ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลถวายอักษรเงินเคื่อน นายทหารอย่างใหม่ ต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ แล้วนั้น เนื่องจาก อักษรเงินเคื่อนที่เสนอมานี้ได้ไปจากที่ได้เคยตกลงกันในที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภาครั้งก่อน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระราชบัญญัติกั้นแนบไปกับหนังสือของ หม่อมเจ้าวรเดช ไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เพื่อทรง พิจารณาดำเนินการต่อไป ความว่า

. . . ส่งไปถวายเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ เรื่องนี้เคยว่ากันว่า น่าจะให้ อนุกรรมการสภาป้องกันพระราชอาณาจักร พิจารณาเพราะอาจต้องไขระเบียบใน คลายกันทั้งทหารบก ทหารเรือ ดังเคยทูลความเรื่องเลื่อนชั้นเงิน เป็นรูปเลื่อนทุกชั้น ไป ไม่ใช่แค่ชั้นค่า และจะคอย ๆ ทำไปช้า ๆ ทูลถามพระคำริทเจ้าฟ้ากรมพระ- นครสวรรค์เสียชั้นหนึ่งก่อนว่าจะควรส่งเรื่องนี้ไปปรึกษากันในอนุกรรมการหรือควร ทำอย่างไร ถ้าทรงเห็นควรส่งอนุกรรมการ ก็ทำหนังสือส่งเรื่องไป²

นับได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไว้วางพระราชหฤทัย และทรงให้ความเคารพเชื่อถือในพระคำริทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นอย่างยิ่ง จึงทรงมอบหมายให้สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงคัดสิน พระทัยที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไป ตามแต่จะทรงเห็นสมควร ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ก็ได้ทรงมีพระหัตถเลขากราบบังคมทูลพระคำริทาน เจ้าพระยา มหิศร ว่า

¹ หจข. ร.7 ค.11/17 หม่อมเจ้าวรเดช ทูลเกล้าฯ ถวายอักษรเงินเคื่อน นายทหารอย่างใหม่ ที่ 19/10798 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2471.

² หจข. ร.7 ค.11/17 พระราชบัญญัติกั้นแนบของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับหนังสือกราบบังคมทูล ที่ 19/10798 ของหม่อมเจ้าวรเดช เพื่อส่ง ไปกราบทูลถามพระคำริทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต.

. . . การเปลี่ยนแปลงอัตราตุนนี้เป็นกรเพิ่มเงินทองมากอยู่ และเสนาบดี
 กระทรวงกลาโหมก็กล่าวหาว่า ใดจัดเขาเทียบอัตราเงินเดือนฝ่ายพลเรือน ซึ่ง
 หมายถวามว่า ความวางประทุษฐานที่สภาการคลังโคทำขึ้นในชั้นนี้ออกจะเป็นปัญหาการ
 เงินทั่วไป ไม่ไรจะเพราะแต่เรื่องที่จะปรึกษากันวางอัตราเงินเดือนทางกระทรวง
 ทหารทั้ง 2 กระทรวง เขาเป็นระเบียบเดียวกัน ถ้าหาถูกในทางการเงินทั่วไป
 จะทำให้เห็นว่า อัตราที่ไม่อาจจะอวยให้ไปโคเสียแต่คนแล้ว ตามที่จะพิจารณา
 ในอนุกรรมการสภาการป้องกันพระราชอาณาจักรไว้เสียก่อน ก็อาจเป็นการเปลือง
 เวลาเปล่า . . . จึงเห็นว่า ถ้าโปรดเกล้า ทรงหาหรือในอภิรัฐมนตรีเสียอีก
 สักครั้ง แล้วจึงตกลงกันว่าจะดำเนินการพิจารณาทางโค เห็นว่าจักเป็นการดี
 เพื่อเป็นโอกาสที่จะฟังพระคำริของอภิรัฐมนตรี มีพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรี
 นฤนาท เป็นสำคัญเสียอีกชั้นหนึ่งก่อน . . .¹

จากพระหัตถ์เลขาฉบับนี้ แสดงถึงความพิถีพิถันรอบคอบในการพิจารณาปัญหา
 ต่าง ๆ ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตโคอย่างดี ทั้งยังทรงเห็นประโยชน์
 ที่จะเกิดแก่ราชการส่วนรวม สำคัญยิ่งกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนราชการโคโดยเฉพาะ
 แม้จะเป็นผลประโยชน์ของกระทรวงทหาร ซึ่งพระองค์ทรงเคยว่าราชการมาก่อนเป็น
 เวลานานก็ตาม พระองค์ทรงมีพระวิจาร์ณญาณอันสมบูรณ์ ในการที่จะพิจารณาความเหมาะสม
 ของวิธีการแก้ไขปัญหา และทรงรอบคอบพอที่จะไม่ทรงเสียดังคคสิพระทัยไปตามคำพิง
 พระองค์เอง โดยเฉพาะเมื่อมีอภิรัฐมนตรีสภาทำหน้าที่ร่วมกันปรึกษาหาทางแก้ไขอยู่แล้ว
 นอกจากนี้ยังทรงมีน้ำพระทัยกว้างขวางพอที่จะทรงยกย่องให้เกียรติผู้ทรงคุณวุฒิในขอปัญหา
 ดังกล่าวอย่างเปิดเผย โดยไม่มีความเคลือบแคลงแต่ประการโค

ในการประชุมอภิรัฐมนตรีสภาครั้งต่อมา จึงโคนำเรื่องนี้มาพิจารณาอีกครั้ง

¹ หจข. ร.7 ค.11/17 พระหัตถ์เลขาสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์-
 วรพินิต มีไปยังเจ้าพระยามหิธร ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2471.

สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงให้ความเห็นว่า หากอนุมัติตามอัตราเงินเคื่อนที่กลาโหมเสนอมานี้ จะต้องใช้งบประมาณเพิ่มอีกเป็นจำนวนมาก ทรงเห็นควรให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ หรือสภาการคลังพิจารณาอีก หรือมีมติให้นำเข้าปรึกษาในที่ประชุมใหญ่ของสภาป้องกันพระราชอาณาจักรเสียเลย แต่ไม่ทรงเห็นด้วยที่จะนำเข้าปรึกษาในอนุกรรมการสภาป้องกันพระราชอาณาจักร ซึ่งกรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงเห็นด้วย และเสนอว่า ผู้ที่สมควรพิจารณาเรื่องนี้ คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ที่ประชุมเห็นชอบด้วยกับพระดำริของกรมพระดำรงราชานุภาพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าวรเดชไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และกรมพระจันทบุรีนฤนาถเป็นการส่วนตัวพระองค์¹ แต่ผลการเจรจาร่วมกันครั้งนี้ไม่เป็นที่ตกลงกันได้ จึงนำกลับมาเข้าที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภาอีกครั้ง ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้ทรงกราบบังคมทูลความเห็นเกี่ยวกับความวิตกของหม่อมเจ้าวรเดช ในข้อที่ว่า หากไม่เพิ่มเงินเคื่อนนายทหาร เก่งกว่าต่อไปจะหากคนเป็นนายทหารไม่ได้นั้น ว่า

... เป็นการตรงข้ามกับที่พระองค์ได้เคยสนองพระเดชพระคุณมา ซึ่งมีแต่เรื่องคนเกิน จะลิดปลดคนอย่างไรไม่ไหวเป็นที่เข้าใจ ส่วนนักเรียนที่จำนวนลดก็เพราะลุดอัตราลง เป็นความรู้สึกที่เปลี่ยนไปในปีเดียวกัน ทรงสงสัยว่าจะมีอะไรที่ชื่อไม่ใคร่ควมเงิน เพราะไคยในนายทหารบางคนปรารถนาอายุากออกจากนายทหารแม่ไคเงินเคื่อนน้อยกว่า . . .² ในที่สุดที่ประชุมจึงลงมติให้เสนอเรื่องเข้าพิจารณาในสภาป้องกันพระราชอาณาจักร แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผลการพิจารณาของสภา

¹ หจข. ร.7 ค.11/17 สำเนารายงานการประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ครั้งที่ 31/2471 วันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2471.

² หจข. ร.7 ค.11/17 สำเนารายงานการประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ครั้งที่ 35/2471 วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2471.

ป้องกันราชอาณาจักรเป็นประการใหญ่ แต่จากการพิจารณาตัวเลขงบประมาณ
กระทรวงกลาโหมปี พ.ศ. 2472 ซึ่งไม่เพิ่มขึ้นเลย อาจพอสรุปได้ว่า กระทรวง
กลาโหมไม่ได้รับอนุมัติเพิ่มเติมเงินเดือนนายทหารตามที่ขอมาแต่อย่างใด¹

แม้ในกรณีการพิจารณาเพิ่มเติมเงินเดือนนายทหารชั้นต่ำของกระทรวงกลาโหม
ในครั้งนี้ จะแสดงให้เห็นว่า อภิรัฐมนตรีสภามีอำนาจขอสรุป หรือขอยุติของปัญหาต่าง
กล่าวนี้ได้ จนในที่สุดต้องโอนให้สภาป้องกันพระราชอาณาจักร เป็นผู้พิจารณาแทนก็ตาม
แต่จากการพิจารณาประเด็นปัญหานี้ ทำให้ได้ข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในฐานะองค์อภิรัฐมนตรี เป็นอย่างที่ว่า พระองค์ทรงมีบทบาท
สำคัญในการ เสนอขอคิดเห็น และดำเนินการแก้ไขปัญหาตามที่ทรงได้รับมอบหมายจากที่
ประชุมอย่างเต็มพระกำลัง และตรงไปตรงมา โดยปราศจากความลำเอียง ดังจะเห็น
ได้จากเหตุผลประการหนึ่งที่พระองค์ทรงยืนยันว่า ไม่สมควรที่จะนำปัญหาดังกล่าวเข้าที่
ประชุมอนุกรรมการสภาป้องกันพระราชอาณาจักรในครั้งแรก ก็ด้วยเป็นเพราะอนุกรรมการ
ส่วนใหญ่เป็นทหาร ย่อมจะต้องได้รับความเห็นชอบอย่างแน่นอน² จะเห็นได้ว่า แม้
พระองค์จะทรงเป็นทหาร แต่ในฐานะองค์อภิรัฐมนตรีซึ่งเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงทรงพยายามรักษาความเป็นกลางในการ
พิจารณาปัญหาต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนรอบคอบ และทรงหวังให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ
ให้ได้มากที่สุด

2.2 การพิจารณาลดเงินเดือนข้าราชการ

ในการจัดทำงบประมาณระหว่างปี พ.ศ. 2472 - 2474 เนื่องจาก -

¹ชาญชัย รัตนวิบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 174.

²หจข. ร.7 ก.11/17 พระหัตถเลขาสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์-
วรพินิต มีไปยังเจ้าพระยามหิธร ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2471.

งบประมาณรายจ่ายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี รัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพิจารณาแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิเช่น การตัดทอนรายจ่ายที่กระทรวงต่าง ๆ เสนอขอมาอย่างเคร่งครัด และสั่งงดการก่อสร้างต่าง ๆ ตามโครงการใหม่ จนกว่าโครงการใหญ่ ๆ ที่ใช้งบประมาณจำนวนมากจะเสร็จสิ้นลงเสียก่อน¹ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การตัดทอนรายจ่ายของกระทรวงต่าง ๆ นั้น ในทางปฏิบัติก็ยังไม่สามารถทำได้เต็มที่ แมว่ากระทรวงพระคลังจะได้เสนอให้มีการตัดทอนอย่างเฉียบขาด แต่จะเห็นได้ว่า งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2473 ที่ออกมา ก็ยังคงสูงมาก และสูงกว่าทุกปีที่ผ่านมา คือสูงถึง 106,534,337 บาท² ดังนั้น ในการจัดทำงบประมาณให้เข้าสู่ดุลยภาพในช่วงนี้ รัฐบาลจึงต้องหันมาใช้วิธีการพิจารณายุบหรือรวมหน่วยงาน ตลอดจนเลิกตำแหน่งและคุดยข้าราชการออก ดังปรากฏว่า จำนวนข้าราชการที่ถูกคุดยออกคราวดุลยภาพระหว่างวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2469 ถึง 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2472 รวมทั้งสิ้น 1,292 คน³ ในบรรดาข้าราชการที่ถูกคุดยนี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่ได้รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ บำเหน็จ และไม่ไต่อะไรเลย⁴ มีทั้งดำรงตำแหน่งชั้นสูงระดับเสนาบดี

¹ หจข. ร.7 ค.15.1/2 หนังสือของเจ้าพระยาโกมารกุลมนตรี กรวย บังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เลขที่ 370/26316 ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2472.

² ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 7 พ.ศ. 2473, หน้า 462.

³ หจข. ร.7 ค.16.1/1-13 บำเหน็จบำนาญข้าราชการคราวดุลยภาพ 13 เมษายน - พ.ศ. 2469 - 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2472.

⁴ รุ่งตะวันออก, "อย่าเพื่อสลัดใจ," หนังสือพิมพ์ศรีกรุง, 7(1).5, 8 เมษายน พ.ศ. 2469.

รองเสนาบดี และเจ้ากรม ทั้งที่เป็นพระราชวงศ์ และสามัญชน

ในการพิจารณาคำเนิการดังกล่าว เป็นไปโดยสภาอภิรัฐมนตรี ซึ่งพิจารณาตามที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติเสนอมา ทั้งนี้ ผลการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นไป ด้วยความเรียบร้อย แต่ก็มีหลักฐานบางประการแสดงว่า การคุ้ยข้าราชการบางครั้งมีความไม่เป็นธรรมแทรกอยู่ เช่น ข้าราชการชั้นสูงบางท่านถูกคุ้ยออกจากราชการแล้ว ไม่นานก็กลับได้เข้ามารับราชการใหม่ในหน่วยงานอื่นอีก ทั้งยังได้รับพระราชทานเงิน เดือนสูงขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย¹ เป็นต้น สำหรับการพิจารณาคำเนิการแก้ปัญหาการ จัดทำงบประมาณเข้าสู่ดุลยภาพ โดยวิธีการดังกล่าวนี้ในสภาอภิรัฐมนตรีนั้น ไม่ปรากฏ หลักฐานบทบาทที่เด่นชัดของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตแต่อย่างใด เพราะมติของอภิรัฐมนตรีสภามักจะออกมาเป็นเอกฉันท์เสียเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไร ก็ตาม ในฐานะที่ทรงเป็นองค์อภิรัฐมนตรีผู้ทรงพิจารณาแก้ไขปัญหาการ เงินของแผ่นดิน และในขณะเดียวกันก็ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงถึงสองกระทรวงติดต่อกันด้วย คือ กระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2468 ถึง 2471) และกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. 2471 ถึง 2475) พระองค์ก็ทรงให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามวิถีทางของรัฐบาล คือ ตามมติของอภิรัฐมนตรีสภาอย่างเคร่งครัด ด้วยความเต็มพระทัยโดยตลอด ดังเช่น ตัวอย่าง เมื่อให้มีการเสนอคัดทอนรายจ่ายของแต่ละกระทรวง พระองค์ซึ่งทรงดำรง ตำแหน่งกระทรวงมหาดไทย ก็ทรงเสนอคัดทอนรายจ่ายของกระทรวงมหาดไทยลงถึง สองครั้ง รวมเป็นจำนวนเงินถึง 400,000 บาท² เป็นต้น

¹ หมายเหตุวิชาการ, "เรากำลังก้าวหน้าหรือถอยหลัง," หนังสือพิมพ์สยามรัฐวิวั, 2(3).37, 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2470.

² หจข. ร.7 ค.15.1/4 พระหัตถ์เลขาสมาเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต มีไปยังพระยาโกมารกุลมนตรี ฉบับที่ 2568/13854 ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473.

เนื่องจากการแก้งบประมาณรายจ่ายขาดด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ยังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติที่เท่าไรนัก ดังปรากฏว่า ในตอนปลายปี พ.ศ.2473 ภาวะการเงินของชาติยิ่งคับขันมากขึ้น¹ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายการคลัง ปี พ.ศ.2474 เสียใหม่ จาก "การระงับการจ่ายที่ไม่จำเป็น" ไปเป็นนโยบาย "ประหยัดอย่างเนียบขาด"² ซึ่งรวมถึงการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลดเงินเดือนข้าราชการ พร้อมกับการทำงานงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2474 ด้วย³ ในการพิจารณาคำเนิการลดเงินเดือนข้าราชการนี้เนื่องจากเป็นสิ่งที่

¹ รายได้จริงของรัฐบาลในปีนี้ต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งงบประมาณไว้ถึง 10,270,916 บาท และต่ำกว่ารายได้จริงปี พ.ศ.2472 เป็นเงิน 10,795,715 ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลตั้งงบประมาณรายไคปี พ.ศ.2473 สูงกว่าปี พ.ศ.2472.

² หจข. สบ.2.42/323 หนังสือของพระยาโกมารกุลมนตรี กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เลขที่ 269/24328 ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2473.

³ โดยมีอัตราการลดเงินเดือนดังนี้ คือ

อัตราเงินเดือน	ร้อยละของเงินเดือนที่ลด
401 - 599	5
600 - 699	6
700 - 1,299	7
1,300 - 1,899	8
1,900 - 2,999	9
3,000 - ขึ้นไป	10

จาก หจข. ร.7 ค.15.1/4 หนังสือพระยาโกมารกุลมนตรี กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ 285/27036 ลงวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2473.

ทำไถ่ยาก และอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อกำลังใจของข้าราชการผู้ถูกลดเงินเดือน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดฯ ให้นำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมพิจารณาในเสนาบดีสภา เพื่อฟังความเห็นของอภิรัฐมนตรี และเสนาบดีทั้งปวงก่อนที่จะตัดสินพระทัยประกาศลดเงินเดือนตามขอเสนอของกระทรวงพระคลังฯ

ผลการพิจารณาในที่ประชุมเสนาบดีสภาครั้งแรก ในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2473 ซึ่งพิจารณากันในประเด็นที่ว่า การลดเงินเดือนข้าราชการนี้เป็นวิธีสุดท้ายหรือไม่นั้น ปรากฏว่ายังไม่มีการลงมติแต่อย่างใด แต่เลื่อนการพิจารณาไปเพื่อรอให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติตั้งงบประมาณรายจ่ายอย่างละเอียด และเสนอมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งก่อน¹ ตามแนวพระดำริของกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ และกรมพระยาดำรงราชานุภาพ อภิรัฐมนตรี ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบด้วย ครั้นต่อมาในวันที่ 16 มีนาคม สก.เดียวกัน ก็ได้มีการพิจารณาเรื่องนี้ในเสนาบดีสภาอีกครั้งที่สอง ในครั้งนี้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติก็ยังคงยืนยันให้มีการลดเงินเดือนข้าราชการ เพราะเป็นวิธีสุดท้ายที่จะช่วยให้ฐานะการเงินของแผ่นดินกระเตื้องขึ้นได้ แต่การลดครั้งนี้จะลดเฉพาะผู้มีเงินเดือน 400 บาทขึ้นไป ซึ่งคงจะไม่เดือดร้อนเท่าใดนัก กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินก็ยังทรงอภิปรายยืนยันไม่เห็นด้วย โดยทรงอ้างว่า การลดเงินเดือนนั้นมิใช่เป็นการช่วยให้ฐานะการเงินของแผ่นดินดีขึ้นแต่อย่างใด และยังมีผลให้ขวัญของข้าราชการเสียไปด้วย นอกจากนี้ยังมีอภิรัฐมนตรี และเสนาบดีอีกหลายท่านที่รวมอภิปรายคัดค้าน จะมีก็แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งทรงเป็นอภิรัฐมนตรีพระองค์เดียวเท่านั้น ที่ทรงอภิปรายสนับสนุนขอเสนอของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และยังทรงกล่าวยืนยันว่า "การลดเงินเดือนครั้งนี้เห็นว่าไม่มีอันตราย"²

¹ หจข. ร.7 ค.15.1/4 สำเนารายงานเสนาบดีสภา ที่ 40/2473 วันจันทร์ ที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2473.

² หจข. ร.7 ค.15.1/4 สำเนารายงานเสนาบดีสภา ที่ 41/2473 วันจันทร์ ที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2473.

ซึ่งคำอภิปรายของพระองค์นั้นมีอิทธิพลต่อที่ประชุมอย่างมาก จึงเห็นว่า หลังจากทรงอภิปรายเสร็จสิ้นลง ที่ประชุมก็ได้มีการลงมติให้ลดเงินเดือนข้าราชการลงได้ และอนุมัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2474 ตามที่กระทรวงพระคลังฯ เสนอมา โดยได้รับเสียงข้างมาก คือ 7 ต่อ 4

จากบทบาทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในเรื่องการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน ตลอดจนการพิจารณาแก้ปัญหาทางงบประมาณรายจ่ายขาดดุลย์ อันได้แก่การลดเงินเดือนข้าราชการ เป็นต้น นั้น จะเห็นได้ว่า แม้พระองค์จะไม่ใคร่ทรงมีบทบาทเด่น ในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภา หรือเสนาบดีสภามากนัก แต่จากการพิจารณาเรื่องการลดเงินเดือนข้าราชการควบคู่ไปกับการจัดทำงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2474 นี้ จะพบว่า พระองค์ทรงเป็นอภิรัฐมนตรีที่ทรงมีอิทธิพลอย่างมาก ในการที่จะโน้มน้าวให้ที่ประชุม ซึ่งประกอบด้วยคณะอภิรัฐมนตรีและเสนาบดี เห็นพ้องตามพระคำริของพระองค์ได้อย่างเกินความคาดหมาย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าไม่ปรากฏหลักฐานแสดงผลที่ตามมาของการลดเงินเดือนข้าราชการครั้งนั้นแต่อย่างใด จึงไม่อาจประเมินได้ว่า บทบาทของพระองค์ในการพิจารณาสนับสนุนให้มีการลดเงินเดือนข้าราชการครั้งนั้น ก่อให้เกิดปฏิกิริยาจากฝ่ายที่เสียประโยชน์มากนักน้อยเพียงใด

2.3 บทบาทของพระองค์ในกรณีพระองค์เจ้าวร เสดลาออกจากเสนาบดี

กลาโหม

เหตุการณ์ในกรณีพระองค์เจ้าวร เสดลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกลาโหมในปี พ.ศ. 2474 นี้ นับได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานะการเงินของแผ่นดินที่สำคัญมากเหตุการณ์หนึ่ง และสะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในฐานะองค์อภิรัฐมนตรีผู้ทรงร่วมในการประชุมพิจารณาคัดสินปัญหาต่างกล่าวได้เป็นอย่างดี

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความคิดที่จะปรับปรุงการทหาร ของพระองค์เจ้าวร เสด

เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ซึ่งมีความเชื่อว่าการที่จะชักจูงคนให้นิยมที่จะเป็นทหารบกขึ้นได้ ต้องเพิ่มอัตราเงินเดือนข้าราชการทหารให้สูงขึ้นกว่าเดิม พระองค์เจ้าบวรเดชจึงได้ออกคำสั่งเพิ่มเงินเดือนให้นายทหาร 322 นาย เพิ่มโดยเลื่อนยศ 231 นาย และเพิ่มโดยเลื่อนชั้นในยศเดิม 91 นาย ในการออกคำสั่งของกระทรวงกลาโหมครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการขัดคอนโยบายการเงินปี พ.ศ. 2474 ซึ่งห้ามการขึ้นเงินเดือนประจำปี นอกจากนี้การตั้งตำแหน่งใหม่ และเลื่อนชั้นเงินเดือนในยศเดียวกันของฝ่ายทหาร ยังเป็นการดองเชิงพระยาโกมารกุลมนตรี เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอีกด้วย ทั้งนี้ ค้วยเหตุที่ตั้งแต่แรกมา พระยาโกมารกุลมนตรีไม่เห็นด้วยกับงบประมาณเหมาของทหาร ซึ่งอ้างว่าเพราะเป็นราชการลับเกี่ยวกับยุทธวิธีทางการทหาร และความคล่องตัวของงาน และก็ได้พยายามจะให้เลิกเสีย เพราะพระคลังไม่สามารถควบคุมนโยบายการเงินของทหารได้ พระองค์เจ้าบวรเดชจึงคิดที่จะดองเชิงพระยาโกมารกุลมนตรี โดยอาศัยพื้นฐานความใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการส่วนพระองค์ ในขณะที่เคยเป็นพระอภิบาลในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศส เสนอให้รัฐบาลตั้งกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนออกมาว่า อำนาจการจ่ายเงินประเภทใดเป็นของกระทรวงกลาโหม ส่วนนอกเกณฑ์ให้เสนอเสนาบดีกลาโหมขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน¹ ซึ่งเท่าที่ร่วมกันไม่ให้พระคลังเข้ามามีส่วนในการควบคุมการเงินของกลาโหมได้เลย ผลปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นด้วยกับพระองค์เจ้าบวรเดช นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์อีกหลายครั้งที่พระองค์เจ้าบวรเดชทำการประหนึ่งจะดองเชิงพระคลัง เพราะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นด้วยกับตนอยู่เสมอ ซึ่งก็มักจะสำเร็จทุกครั้ง² จนถึง

¹ หจข. ร.7 สบ.2/202 ส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
สำเนาหนังสือกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงการคลัง โต้ตอบกันเรื่องงบประมาณเหมา
ของกลาโหม 5 - 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2473.

² อานรายละเอียดได้จาก มล.วัลย์วิภา จรุงโรจน์, เรื่องเดิม, หน้า 61-63.

ในกรณีที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2474 ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้ขอพระราชทานเพิ่มเงินเดือนนายทหารในชั้นยศเค็ม 91 นาย ที่ประชุมเสนาบดีลงมติให้จ่ายได้เฉพาะเท่าที่ทรงจ่ายไปก่อน แต่ให้จ่ายเพิ่มต่อไป¹ พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงออกคำสั่งแห่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2474²

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้มีการนำเรื่องเข้าที่ประชุมในเสนาบดีสภาหลายครั้ง โดยมีอภิรัฐมนตรีเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง และจากผลของการประชุมนี้เองที่สะท้อนให้เห็นแนวพระดำริของอภิรัฐมนตรีได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เนื่องจากทรงเป็นอภิรัฐมนตรีผู้ทรงรับผิดชอบเฉพาะด้านทหาร ทั้งขณะนั้นยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน (เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปรักษาพระเนตร ณ ต่างประเทศ) และทรงเป็นองค์ประธานในที่ประชุมอีกด้วย

การประชุมพิจารณาปัญหาดังกล่าวในเสนาบดีสภา ได้เริ่มขึ้นในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2474³ เป็นการอภิปรายเพื่อหาข้อยุติว่าขอเสนอของกระทรวงกลาโหมนั้นเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงชี้แจงเหตุผลว่า นายทหาร

¹ หจข. ร. 7 ค. 11/23 รายงานการประชุมเสนาบดีสภาครั้งที่ 9/2474 เรื่องกลาโหมส่งเพิ่มเงินเดือนนายทหารในยศชั้นเค็ม อังคารที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2474.

² หจข. ร. 7 ก. 3/6 ข้าราชการกระทรวงกลาโหมออกและพักราชการจดหมายพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ที่ 2603/74 เรียบราชเลขาธิการ เรื่องกรมหลวงวชิรญาณวงศ์ออกจากตำแหน่ง 3 มิถุนายน พ.ศ. 2474.

³ หจข. ร. 7 ค. 11/23 รายงานการประชุมเสนาบดีสภาครั้งที่ 8/2474 ลงวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2474.

ทั้ง 91 นาย ทำงานในตำแหน่งที่ควรจะมียศ และอัตราเงินเดือนสูงกว่าที่เป็นอยู่ แม้
 ปีนี้จะยังมีได้เดือนยศ เพราะชดกับระเบียบทหารบกที่ให้เลื่อนไปตามลำดับอาวุโส แต่ก็
 ควรจะได้สิทธิที่ควรได้ กระทรวงกลาโหมจึงสั่งเพิ่มเงินเดือนให้คนละหนึ่งขั้น สำหรับ
 เหตุผลของกระทรวงกลาโหมดังกล่าวมานี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
 ได้ทรงอภิปรายเป็นเชิงสนับสนุนเสนาบดีกลาโหมว่า การที่กระทรวงกลาโหมสั่งเลื่อน
 เงินเดือนในชั้นยศเดิมนั้น เป็นเพราะเห็นว่า หากเลื่อนยศตามตำแหน่งทันที จะทำให้
 สิ้นเปลืองเงินมาก และคำสั่งที่ส่งออกไปแล้วก็จะยกเลิกไม่ได้¹ ซึ่งปรากฏว่ากระทรวง
 พระคลังมหาสมบัติไม่เห็นด้วย เพราะชดกับมติเสนาบดีสภาดังกล่าวข้างต้น และยังเป็น
 เยี่ยงอย่างแก่กระทรวงอื่น ๆ ซึ่งอาจจะร้องขอขึ้นมาบ้าง เพราะมีหลายกระทรวงที่ยัง
 ใช้วิธีการเบิกค่ากว่าอัตรา ส่วนกรมพระยาตำรวจราชานุภาพ ได้ทรงเสนอให้แก้ไขด้วย
 วิธีการเลื่อนเงินเดือนของทหารให้เป็นแบบเดียวกับพลเรือน หรือไม่ก็ใช้วิธีการเบิกค่า
 กว่าอัตรา แต่สำหรับเรื่องที่ว่า จะยกเลิกคำสั่งไม่ได้นั้น ทรงไม่เห็นด้วย โดยทรงอ้าง
 เหตุผลว่า "...คำสั่งของใคร ๆ ก็ตาม ถ้ามี authority ที่สูงกว่า authority
 นั้นยอม revoke คำสั่งที่ต่ำกว่า..."² แต่เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และต่างประเทศ
 กลับเห็นด้วยกับพระคำริของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต การประชุมใน
 ครั้งนี้ยังไม่ยุติ แต่ที่ประชุมได้ตกลงให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติไปสำรวจตัวเลข
 คว้า ในฝ่ายพลเรือนนั้น มีผู้ที่ได้รับเงินค่ากว่าอัตราอยู่เท่าใด และถ้าให้เพิ่มเงินเข้ากับ
 อัตราขั้นค่าของตำแหน่งที่จะต้องเพิ่มขึ้นเท่าใด เพื่อนำมาปรึกษากันอีกครั้งในการประชุม
 คราวต่อไป

การประชุมครั้งต่อไปได้เริ่มขึ้นในวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2474 โดยมีสมเด็จพระ

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน.

เจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นองค์ประธานเช่นเคย การประชุมครั้งนี้ ได้มีการอภิปรายของเสนาบดีทุกกระทรวง ถึงความประสงค์ในเรื่องการขึ้นเงินเดือน และจำนวนข้าราชการที่จะได้รับการขึ้นเงินเดือน¹ ปรากฏว่าส่วนใหญ่กระทรวงต่าง ๆ ไม่ต้องการขึ้นเงินเดือน จะมีก็แต่กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ซึ่งยืนยันว่าหากอนุญาตให้กระทรวงกลาโหมขึ้นเงินเดือนได้ กระทรวงพาณิชย์และคมนาคมก็จะขอขึ้นบ้าง และแม้ว่าเสนาบดีกลาโหมจะยืนยันว่า การเลื่อนเงินเดือนนายทหารในชั้นยศเคม 91 นายนั้น ไม่เป็นในลักษณะ "เงินเพิ่ม" (increment) เพราะอยู่ในเกณฑ์ที่จะเลื่อนยศได้อยู่แล้วก็ตาม แต่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพก็ทรงเห็นว่า ไม่ควรอนุญาตให้กระทรวงกลาโหมขึ้นเงินเดือน แต่ที่ทรงรองจ่ายไปแล้วเดือนหนึ่งหรือสองเดือนนั้นไม่ต้องเรียกคืน ซึ่งแนวพระดำริดังกล่าวนี้ ได้รับความเห็นชอบจากยูรวมประชุมเป็นส่วนใหญ่ จึงถือเป็นมติไม่อนุญาตให้กระทรวงกลาโหมขึ้นเงินเดือนให้นายทหาร 91 นาย ส่วนเงินเดือนที่จ่ายไปแล้วก็ไม่ต้องเรียกคืน² ผลที่ตามมาในทันทีก็คือ พระองค์เจ้าบวรเดช เสนาบดีกระทรวงกลาโหม กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง ในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2474

จากการพิจารณาถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงให้การสนับสนุนข้อเสนอ ของพระองค์เจ้าบวรเดชโดยตลอด ทั้งนี้อาจจะเป็นด้วยความที่ทรงเคยรับราชการทหารทั้งทหารบกและทหารเรือมานาน จึงทรงคุ้นเคยและเข้าใจพระทัยในปัญหาต่าง ๆ ของระบบราชการทหารได้ดีกว่าผู้อื่น แต่เนื่องจากอาจเป็นด้วยเหตุที่ไม่ทรงอยู่ในฐานะที่จะทรงแสดงความคิดเห็นโ-

¹ หจข. ร.7 ค. 11/23 รายงานการประชุมเสนาบดีสภาครั้งที่ 9/2474 วันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2474 และบัญชีหน้าบเอกสารแนบท้ายรายงานการประชุมครั้งนี้.

² เรื่องเดียวกัน.

เอียงไปข้างหนึ่งข้างใดมากจนเกินไปได้ ด้วยทรงดำรงฐานะเป็นองค์ประธานในที่ประชุม
เสนาบดีสภา และทั้งยังทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัวอีกด้วย จึงเป็นความจำเป็นที่พระองค์จะต้องทรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นกลาง
และความยุติธรรมที่สุด ประกอบกับในการอภิปรายถกเถียง เหตุผลกันในที่ประชุมสภานี้
พระคำริของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพมีน้ำหนักมากกว่าของผู้อื่น ด้วยทรงเสนอ
ทางแก้ไขที่สุจริต นุ่มนวล และประนีประนอมมากที่สุด ผลการประชุมจึงเป็นไปตามพระ-
คำริของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ แต่อย่างไรก็ตาม ในการอภิปรายครั้งนี้
ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งกันระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
และสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องไปจนถึงเหตุการณ์
แต่งตั้ง เสนาบดีกระทรวงกลาโหมคนใหม่ขึ้นแทนพระองค์เจ้าบวรเดชต่อไปด้วย

เนื่องจากกรณีพระองค์เจ้าบวรเดช ลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวง
กลาโหมครั้งนี้ ทำให้เกิดความไม่พอใจในวงราชการโดยทั่วไป รัฐบาลจึงหวังจะหัน
เหินความสนใจของพวกทหารไป โดยการรวมกระทรวงทหารบกและทหารเรือเข้าด้วยกัน
เป็นกระทรวงกลาโหมทหารเรือ ให้อยู่ในความรับผิดชอบของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม
คนใหม่ คือ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร อดีตเสนาบดีกระทรวงทหาร
เรือ และให้พระองค์เจ้าอลองกฎ เป็นรองเสนาบดี¹ ในการพิจารณาเรื่องนี้ในที่
ประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ได้มีการอภิปรายขัดแย้งกันระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนคร-
สวรรค์วรพินิต และสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพอีกเช่นเคย ด้วยสมเด็จพระ
ยาตำรงราชานุภาพ ไม่ทรงเห็นด้วยกับการที่จะให้กรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร มา
ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมฯ อาจเป็นด้วยกรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร
สุขภาพไม่ถนัด และก่อนหน้านี้อภิรัฐมนตรีสภา เคยเสนอชื่อพระองค์เจ้าอลองกฎ รอง-

¹ หจช. ร.7 ก. 1/36 ประกาศพระบรมราชโองการรวมราชการกระทรวง
ทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2474.

เสนาบดีกระทรวงกลาโหมเดิม ให้ขึ้นเป็นผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมไปก่อน เพื่อรอจังหวะเวลาที่จะพระราชทานแต่งตั้งเป็นทางการ¹ แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตกลับทรงสนับสุนน ้วยทรงเห็นว่ากรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร ทรงมีความตั้งพระทัยดี ไม่มีความมักใหญ่ใฝ่สูง² นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ยังทรงเสนอให้อำนาจรองเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเข้าประชุม ในเสนาบดีสภา ร่วมกับเสนาบดีไค และสามารถชี้แจงไคหนึ่ง เสียงเท่าเทียมกับเสนาบดีอีกค่าย ซึ่งผลก็เป็นไปตามข้อเสนอของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทุกประการ

ผลจากการตัดสินใจของรัฐบาลในกรณีพระองค์เจ้าวร เกษนี แม้จะเป็นการยุติข้อโต้แย้ง และความวุ่นวายในสภาที่ปรึกษาของรัฐบาลในขณะนั้นลงได้ก็ตาม แต่ก็เป็นการยุติลงชั่วคราว ซึ่งอันที่จริงแล้วกลับเป็นการสร้างความไม่พอใจให้เกิดขึ้นในหมู่ทหารซึ่งสูญเสียประโยชน์จากการนี้มากขึ้น และผลที่ตามมาจากการรวมกระทรวงทหารบกและทหารเรือเป็นกระทรวงกลาโหมทหารเรือ โดยแต่งตั้งให้กรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร ทรงเป็นเสนาบดีกลาโหมนั้น ก็กลับยิ่งสร้างความแตกร้างในหมู่ทหารให้มากยิ่งขึ้นด้วย เพราะทหารบกไม่พอใจในตัวเสนาบดีกลาโหมคนใหม่เป็นอย่างยิ่ง ด้วยนอกจากจะทรงเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งนี้แล้ว ยังทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือมาก่อนอีกด้วย ประกอบกับทรงขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้ไคด้วยการสนับสนุนอย่างมาก จากสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้ทรงมีอิทธิพล

¹ หจข. ร.7 ก.3/19 คำแปลพระโฑร เลขผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร กรมมังกมพุทธบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มิถุนายน-สิงหาคม พ.ศ.2474.

² หจข. ร.7 ก.1/36 รายงานประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ครั้งที่ 28/2474 วันพุธที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2474.

ในการโน้มน้าวพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใ้มากยิ่งขึ้นกว่า
อภิรัฐมนตรีพระองค์ใด ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่า บทบาททางการเมืองในฐานะองค์
อภิรัฐมนตรีของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง
ในการที่จะเอื้อต่อการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีต่อมา¹

2.4 บทบาทในฐานะประธานอนุกรรมการ เสนาบดีสภา เพื่อเตรียมจัด งบประมาณให้เข้าสู่ศุลกาภ

แม้ว่าจะได้มีการแก้ไขปัญหาทางการเงิน โดยวิธีการต่าง ๆ ดังที่
ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อจัดงบประมาณแผ่นดินให้เข้าสู่ศุลกาภก็ตาม แต่ปัญหาความยุ่งยาก
ทางการเงินก็ยังหาได้ยุติแต่อย่างใดไม่ เพราะรายได้ในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ.
2474 ก็ยังคงตกต่ำกว่าเป้าหมายที่คาดคะเนไว้ถึงร้อยละ 21.17² ประกอบกับในปีนั้น
ได้เกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินระหว่างประเทศขึ้นซ้อนภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งยังครอบ
งำประเทศต่าง ๆ ของโลกอยู่ ด้วยอังกฤษประกาศยกเลิกมาตรฐานทองคำ (The
Gold Standard) ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2474³ ซึ่งยังผลให้ค่าของเงินปอนด์
สเตอร์ลิงลดลงเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์

จากสถานการณ์ทางการเงินอันเลวร้าย ทั้งที่เกิดภายในประเทศและที่เกิด
จากภายนอกประเทศนี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดตั้ง -

¹ มล. วัลย์วิภา จรูญโรจน์, เรื่องเดิม, หน้า 78.

² หจข. ร.7 ค.15.3/2 ลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนคร-
สวรรค์วรพินิต กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27
พฤศจิกายน พ.ศ.2474.

³ หจข. ร.7 ค.37/11 แถลงการณ์เรื่อง อังกฤษประกาศยกเลิกมาตรฐาน
ทองคำ.

อนุกรรมการ เสนาบดีสภาขึ้น เพื่อ "...ให้มีหน้าที่เตรียมการที่จะจัดงบประมาณให้เข้าสู่คุณภาพ โดยคัดทอนรายจ่ายและหาหนทางเพิ่มรายได้ตามวิสัยภาวะปัจจุบัน และภาวียุทธวิธีอย่างใหม่..."¹ โดยโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นทั้งหมด 5 ท่าน² โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงเป็นองค์ประธาน และโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์ทรงมีอำนาจเรียกเอกสาร และคำอธิบายจากเจ้ากระทรวง ทบวงกรมที่เกี่ยวข้องกับรายได้และรายจ่ายเงินแผ่นดิน เพื่อพิจารณาประกอบพระคำริ และให้ทรงมีอำนาจที่จะเชิญเสนาบดีหรือข้าราชการ หรือผู้ชำนาญการพิเศษต่าง ๆ เข้าชี้แจงความเห็นตามแต่ความจำเป็น³ อนุกรรมการ เสนาบดีสภาชุดนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักในการดำเนินงาน คือ การคัดทอนรายจ่าย และหาหนทางเพิ่มรายได้ตามวิสัยภาวะแบบใหม่ ทั้งนี้ จะได้พิจารณาผลงานของอนุกรรมการ เสนาบดีสภา ที่เห็นว่าสำคัญอันจะสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ในฐานะองค์ประธานอนุกรรมการ เสนาบดีสภา ดังต่อไปนี้ คือ

¹ หจข. ร.7 ค.14/2 สำเนารายงานการประชุมเสนาบดีสภา ที่ 37/ 2474 วันพฤหัสบดีที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2474.

- ² ประกอบด้วย
1. สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ประธาน
  2. สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ กรรมการ
  3. พระยาโกมารกุลมนตรี กรรมการ
  4. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน กรรมการ
  5. พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปชัย กรรมการ

จาก เรื่องเดียวกัน.

³ หจข. ร.7 ค.15/6 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กรามขุลงสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ที่ 6/289 วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2474.

2.4.1 การพิจารณาตัดทอนงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ.2474 ลงเป็นเงินทั้งสิ้น 3,131,120 บาท โดยได้รับความเห็นชอบจากเสนาบดีสภา ในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ.2474 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาครั้งนี้ คือ งบประมาณรายจ่ายซึ่งคาดว่าจะขาดคล้อยในปีนี้อยู่ 18 ล้านบาท ได้ลดจำนวนลง แต่ก็ยังคงขาดคล้อยอยู่อีก 13 ล้านบาท¹ จึงเกิดปัญหาจะต้องพิจารณาหาเงินมาชดเชยจำนวนที่ขาดคล้อยอยู่นี้ ได้มีการอภิปรายหาข้อยุติกันในที่ประชุมหลายครั้ง ในที่สุดที่ประชุมก็เห็นชอบที่จะให้มีการพิมพ์ธนบัตรเพิ่มอีก 10 ล้านบาท โดยใช้เงินเหรียญบาทที่มีอยู่เป็นทุนสำรองตัดทอนรายจ่ายของหน่วยงานต่าง ๆ ลง และใช้เงินสำรองสำหรับใช้หนี้ที่มีอยู่ทดแทนรายจ่ายที่ขาดคล้อย² ด้วยเหตุนี้จึงมีการยุบ รวม และลดฐานะหน่วยงาน และตำแหน่งในสังกัดกระทรวงต่าง ๆ ยังผลให้ข้าราชการถูกปลดออกเป็นจำนวนมาก ทำให้ได้รับความเดือดร้อนแก่ข้าราชการที่ถูกปลดโดยทั่วไป บางหน่วยงานถึงกับมีการขอร้องให้รัฐบาลตั้งกรรมการขึ้นสอบสวนสาเหตุที่ปลด และให้ปลดด้วยความยุติธรรม แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะการตัดทอนรายจ่ายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก แม้จะนำความเดือดร้อนลำบากมาสู่คนจำนวนมาก แต่ก็จำเป็นที่จะต้องทำเพื่อป้องกันไม่ให้ชาติล่มจม³ ในการพิจารณาตัดทอนงบประมาณรายจ่าย และการพิจารณาปลดข้าราชการคราวนี้ ส่งผลกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างมาก ทำให้เกิดความ -

¹ หจข. ร.7 ค.15.3/2 ฉายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ประธานอนุกรรมการ เสนาบดีสภา กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2474.

² หจข. ร.7 ค.14/4 รายงานการประชุมพิเศษ เรื่องการเงิน 20 มกราคม พ.ศ.2474.

³ หจข. ร.7 สบ.2.47/233 กระพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวประชุมใหญ่กระทรวงกลาโหม 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2474.

เทียบเคียงชิงชิงรัฐบาล จนถึงกับมีข่าวลือว่าจะมีการลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์ชั้นสูง ซึ่งคาดว่าน่าจะเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต และกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินก่อน หรือในระหว่างงานฉลองพระนครครบรอบ 150 ปี เพราะเป็นที่เข้าใจว่าทรงเป็นตัวตั้งตัวตีของคณะเจ้าที่ ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ¹

อนึ่ง สำหรับกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินนั้น ทรงเกี่ยวข้องกับกาพิจารณาเรื่องนี้โดยตรง เพราะทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ นอกจากนี้ยังทรงถูกกล่าวหาว่าใช้จ่ายเงินแผ่นดินในหน้าที่ราชการอย่างสุรุ่ยสุร่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรมรถไฟ² แต่สำหรับสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั้น แม้พระองค์จะมีได้ทรงมีบทบาทเด่นชัดในการอภิปรายแสดงข้อคิดเห็นในการประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว ด้วยทรงดำรงตำแหน่งในฐานะองค์ประธานอนุกรรมการ เสนาบดีสภา และมีได้ทรงเกี่ยวข้องกับเรื่องการเงินโดยตรงก็ตาม แต่ก็เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ทรงเป็นพระราชวงศ์ที่ร่ำรวยที่สุดในขณะนั้น³ และก็ทรงเป็นพระราชวงศ์ที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธามากที่สุดทั้งจากในหมู่พระราชวงศ์ด้วยกันเอง และจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบาย และพิจารณา

¹ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกศวงษ์ปารุสก, เล่ม 3, หน้า 35 - 36.

² มีหนังสือพิมพ์บางฉบับวิจารณ์พระองค์ว่า "ใช้เงินของกรมรถไฟเสียอ้อยเหาะ" จากบทบรรณาธิการ, "เพื่อชาติตาเพื่อกระเป๋าย," สยามรีวิว, 1(40) : 723, 10 เมษายน พ.ศ.2470; ชาชูชัย รัตนวิบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 212.

³ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, Great Britain Foreign Office, F 730/730/40, Confidential, 1 January 1932., Darmer to Sir John Simon.

แก้ไขปัญหานี้ในที่ประชุมอย่างมากยิ่งพระองค์หนึ่ง จากกรณีพระองค์จึงทรงเป็นที่ห่วง เล็ง
จากฝ่ายผู้เสียประโยชน์ว่า ทรงร่ำรวยเกินกว่าที่จะทรงเห็นความลำบากของผู้ที่ถูกปลด
ออกจากราชการ แต่เมื่อพิจารณาตามข้อเท็จจริงแล้ว ก็ยังไม่ปรากฏหลักฐานใครระบุ
ชัดถึงพระดำริของพระองค์ในเรื่องดังกล่าวอย่างชัดเจน ในการประชุมแต่ละครั้งก็ทรง
วางพระองค์อยู่ในความเป็นกลาง พิจารณาตัดสินปัญหาทุกอย่างตามเนื้อความ และตาม
ความเห็นส่วนใหญ่ของที่ประชุม และสำหรับข่าวที่ว่าทรงเป็นพระราชวงศ์ที่ร่ำรวยที่สุดนั้น
ก็อาจเป็นไปได้ เพราะทรงได้รับพระราชทานทรัพย์สินจากสมเด็จพระนิกายเป็นจำนวน
มาก แต่ก็ไม่น่าจะเป็นเหตุที่ทำให้ทรงละเลยหรือมองข้ามปัญหาต่าง ๆ ไปได้

2.4.2 การจัดหางบประมาณปี พ.ศ. 2475 ให้เข้าสู่คุณภาพ ได้มีความ
ขัดแย้งกันระหว่างพระยาโกมารกุลมนตรี เสนาบดีกระทรวงพระคลัง และกรมพระ-
กำแพงเพชรอัครโยธิน ในปัญหาเกี่ยวกับยอดงบประมาณรายจ่าย และการแก้ปัญหา
งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2475 ชาคฤหิ¹ ซึ่งการแก้ปัญหาทางงบประมาณราย-
จ่ายชาคฤหิได้มีความขัดแย้งกัน ในความเห็นระหว่าง เสนาบดีคลังฯ และกรมพระ-
กำแพงเพชรอัครโยธิน กล่าวคือ พระคลังฯ เสนอให้แก้ปัญหาด้วยการตัดทอนรายจ่าย
โดยวิธีแก้ไขอัตราเงินเดือนข้าราชการใหม่ และเก็บภาษีเงินเดือน ส่วนกรมพระกำแพง-
เพชรอัครโยธิน ทรงเห็นว่า นอกจากแก้ด้วยการออกพันธบัตรเงินกู้ภายในประเทศแล้ว
จะต้องแก้ด้วยวิธีการลดค่าเงินบาทด้วย ความเห็นที่ขัดแย้งกันนี้ ได้มีการนำเข้าที่ประชุม
อนุกรรมการ เสนาบดีสภาหลายครั้ง ในที่สุดก็ลงมติว่า ไทยควรออกจากระบบมาตรฐาน
ทองคำ และควรลดค่าเงินบาทลง โดยกำหนดค่าเงินบาทตามมาตราเงินปอนด์สเตอร์ลิง
ซึ่งก่อนหน้านี้ปัญหาการลดค่าเงินบาทได้เป็นที่ถกเถียงกันมานาน ในกรณีที่ทำไม่รัฐบาล
จึงไม่ลดค่าเงินบาททันทีที่อังกฤษประกาศลดค่าเงินปอนด์สเตอร์ลิง และดำเนินการล่าช้า
ไปถึง 7 เดือนเศษ เหตุที่เป็นดังนี้ เนื่องมาจากความสงสัยใจของบรรดาคณะเสนาบดี

¹ ชาคฤหิ รัตนวิมลย์, เรื่องเดิม, หน้า 213 - 214.

และอภิรัฐมนตรี ซึ่งต่างไม่เห็นด้วยกับการที่จะลดค่าเงินบาทในขณะนั้น แต่เมื่อเหตุการณ์
 แวคล่อมทางเศรษฐกิจรัดตัวมากขึ้น ทำให้ต้องตัดสินใจที่จะประกาศลดค่าเงินบาท ซึ่งก็
 ดำเนินไปเป็นเวลาถึง 7 เดือน และการล่าช้าไปนี้เองที่ยังผลให้ภาวะเศรษฐกิจของ
 ประเทศต้องกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ดังปรากฏว่า "...ราคาสินค้าได้ตกต่ำอย่าง
 มากมายและราคาเข้าโดยเฉาะตกต่ำมาก แต่ค่าใช้จ่ายในการทำให้บังเกิดผลและการ
 ส่งจำหน่ายมิได้ลดลงตามส่วน จึงทำให้เกิดภาวะแก่ชวานาและลูกหนี้ ซึ่งจะเกินกว่า
 ที่ทนได้..."¹ ในประเด็นที่เกี่ยวกับการลดค่าเงินบาทนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระ-
 นครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นพระองค์หนึ่งที่มีความเห็นเช่นเดียวกับอภิรัฐมนตรีองค์
 อื่น ๆ ในชั้นแรกที่ยังไม่ต้องการให้มีการลดค่าเงินบาท เพราะในส่วนพระองค์แล้ว ทรง
 มีพระประสงค์จะให้จัดทำระบบภาษี (fiscal system) ให้ดีเสียก่อน² แต่ถึงกระนั้น
 พระองค์ก็ทรงเล็งการณ์ไกลว่า ในไม่ช้าไม่นานนี้อาจจะต้องมีการลดค่าเงินบาทก็ได้ จึง
 ไม่ทรงเห็นด้วยกับการที่ นายฮอลด์ แพตซ์ ที่ปรึกษากระทรวงพระคลังฯ เสนอให้ออก
 ประกาศชักชวนคือที่ว่ารัฐบาลจะลดค่าเงินบาท³ ครั้นต่อ ๆ มา หลังจากที่ได้พยายาม
 ทดลองใช้วิธีการต่าง ๆ ในการแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเงินมาแล้วไม่ประสบความสำเร็จ
 สำเร็จ พระองค์จึงทรงเริ่มเห็นความสำคัญของการลดค่าเงินบาท ด้วยทรงเห็นใจ
 กระทรวงต่าง ๆ ที่ต้องตั้งงบประมาณรายจ่ายลง เท่า ๆ กับที่ทรงเห็นใจพระคลังฯ ที่
 จะต้องพยายามจัดสรรงบประมาณให้เข้าสู่ดุลยภาพ ทั้งนี้ทรงปรารถนาในที่ประชุมเสนาบดี

¹ พจน. ร.7 ค. 14/7 แถลงการณ์ (หมาย "ค"), 11 พฤษภาคม พ.ศ.
 2475.

² พจน. ร.7 ค. 14/2 ดำเนารายงานการประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ครั้งที่
 31/2474 วันพุธที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2474.

³ พจน. ร.7 ค. 14/2 ดำเนารายงานการประชุมเสนาบดีสภา ครั้งที่
 38/2474 19 ตุลาคม พ.ศ. 2474.

สภา ในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2474 ตามสำเนารายงานการประชุมตอนหนึ่งว่า

... ความพระดำริส่วนพระองค์ (ไม่ใช่ในหน้าที่อนุกรรมการ) อนุกรรมการได้
 คัดค้านกันมากแล้ว แต่ก็เห็นใจคล้ายเหมือนกัน. . . อยากรู้ก็ดี ไม่ควรชุกเกินไป
 ถึงกับไม่สะดวกแก่ administration และความจริงในเวลาไม่มองไม่เห็นว่าจะ
 คุ้มค่าอีกอย่างไร เพราะบางกระทรวงได้ตัดทอนรายจ่ายลงถึง pre war rate
 แล้ว. . . อนึ่งต้องคำนึงถึง ability to pay taxation ของราษฎร อยาไป
 นึกเสียว่าจะไถ่ภาษีน้อยกว่าคาดคะเนเสมอ แต่ก็ต้องระวังอย่า limit purchasing
 power มาก มิฉะนั้นจะไถ่ภาษีน้อยกว่าคาดคะเน การแก้ deficit ใ้หันใจคงทำได้
 ๓ วิธีวิธี devaluation. . .¹

ซึ่งในขณะเดียวกันก็ทรงเห็นว่า การใช้มาตรการลดค่าเงินบาทนี้ "... เป็น
 คาพ 2 คมอยู่ มีได้มีเสีย แต่จะไม่ใช้คาพนั้นก็ไม่ได้"² ความเห็นของพระองค์นี้ว่ามี
 น้ำหนักในการที่จะโน้มน้าวความคิดเห็นของที่ประชุมไม่น้อยทีเดียว เพราะหลังจากนั้น
 ไม่นาน คือในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2475 รัฐบาลก็ประกาศลดค่าเงินบาท ตามมติของ
 ที่ประชุมเสนาบดีสภา³

นอกจากการลดค่าเงินบาท ซึ่งดำเนินการหลังจากการออกพระราชบัญญัติ
 งบประมาณปี พ.ศ.2475 แล้วนั้น อนุกรรมการเสนาบดีสภา ยังได้พิจารณาใช้วิธีการ
 อื่น ๆ ในการที่จะแก้ปัญหาทางงบประมาณขาดดุลงบประมาณอีกหลายประการ อาทิ เช่น การกู้เงิน-

¹ หจช. ร.7 ค.15.1/5 สำเนารายงานการประชุมเสนาบดีสภา ครั้งที่
 63/2474 วันพฤหัสบดีที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2474.

² หจช. ร.ค.14/5 สำเนารายงานการประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ครั้งที่ 58/
 2474 วันศุกร์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2474.

³ หจช. ร.7 ค.14/7 สำเนารายงานการประชุมเสนาบดีสภา ครั้งที่ 7/
 2475 10 พฤษภาคม พ.ศ.2475.

ภายในประเทศ การลดเงินเดือนข้าราชการเป็นเงินช่วยราชการ งดอัตราเบี้ยเลี้ยง การเดินทาง ยกเลิกการจ่ายเบี้ยกันดาร เบี้ยภาษา กำหนดเกณฑ์การจ่ายค่าเช่าเรียน สำหรับนักเรียนต่างประเทศใหม่ และวางหลักเกณฑ์การเพิ่มเงินเดือน เลื่อนขั้นเลื่อน ตำแหน่ง ประจำปี พ.ศ.2475 เป็นต้น¹

2.4.3 การพิจารณาเรื่องภาษีอากร เกี่ยวกับค่านาฬิกาอากรนี้ นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อรายได้ในทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลจะเก็บได้จากประชาชน เพื่อนำมาใช้ในการบริหารประเทศ แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่รัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจ หรือความสำคัญมากเท่าที่ควร ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมาแล้ว ซึ่งในขณะนั้นกรรมการรองคมนตรี ตรวจจัดงบประมาณเข้าสู่คุลยาพ ซึ่งเป็นผู้ที่รับผิดชอบทางค่านาฬิกาอากร ก็เพียงแค่ได้มีการเสนอแนะให้มีการแก้ไขวิธีการเก็บภาษี และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เพราะภาษีบางอย่างเก็บได้ต่ำกว่าเป้าหมาย เช่น ภาษีเงินรัชชูปการ เป็นต้น² แต่ทั้งนี้ก็มีได้มีการนำมาปฏิบัติแต่ประการใดจนกระทั่งสิ้นรัชกาลที่ 6 ครั้นขึ้นสมัยรัชกาลที่ 7 กรรมการรองคมนตรีฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นอภิรัฐมนตรีทั้งสิ้น ได้นำวิธีการจัดเก็บภาษีเงินรัชชูปการใหม่ ขึ้นพูดเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว³ ซึ่งในที่สุดก็ได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีผลเป็นกฎหมายใช้บังคับ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2468⁴

¹ ชาญชัย รัตนวิบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 223 - 225.

² หจข. ร.6 รด.25/4 รายงานกรรมการรองคมนตรี พ.ศ.2468 (27 เมษายน พ.ศ.2468).

³ เรื่องเดียวกัน.

⁴ แผนกกฎหมาย, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 42, ภาค 1-2, พ.ศ.2468, หน้า 411.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาษีเงินรัชชูปการ ซึ่งเป็นภาษีทางตรงที่ทำรายได้ให้กับ
 รัฐบาลโดยเฉลี่ยในช่วง 8 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. 2468 ถึง พ.ศ. 2475 ถึงร้อยละ 9.36
 ของรายได้จริงทั้งหมด¹ แต่การจัดเก็บภาษีแบบนี้ก็มีข้อบกพร่องที่มองเห็นได้ถึง 3
 ประการ คือ ประการแรก มิได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในเรื่องความ
 สามารถในการชำระภาษีอากร ประการที่สอง ทำให้ผู้มีเงินรายได้ค่ามีภาระภาษีสูงกว่า
 ผู้มีเงินได้สูง ประการที่สาม อาจทำให้หนี้ภาษีมูลค่าสูงกว่าเงินได้ของผู้เสียภาษีอากร
 บางคน โดยเฉพาะผู้มีรายได้ต่ำมาก ๆ เพราะการถัวเฉลี่ยภาษีอากรที่จะต้องเสียโดย
 เท่าเทียมกัน² แม้แต่พระยาโกมารกุลมนตรี ผู้รั้งตำแหน่งกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
 ในขณะนั้นก็ยังยอมรับว่า "เป็นภาษีที่อยู่ติชธรรมอย่างยิ่ง"³ จากจุดบกพร่องดังกล่าว จึง
 ได้มีเสียงเรียกร้องจากบุคคลหลายฝ่ายให้ยกเลิกภาษีนี้เสีย แต่จนกระทั่งเปลี่ยนแปลง
 การปกครอง พ.ศ. 2475 ก็ยังมีได้มีการยกเลิกภาษีนี้แต่อย่างใด นอกจากนี้แล้ว
 อภิรัฐมนตรียังได้ร่วมกับเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ ประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่
 เกี่ยวกับภาษีอากรอีกหลายฉบับในเสนาบดีสภา ซึ่งเกือบทั้งหมดมีลักษณะเป็นภาษีทางอ้อม
 ซึ่งมุ่งเก็บจากการบริโภค ทำให้ผู้บริโภคต้องมีการที่จะต้องจ่ายภาษีมากขึ้น

ถึงกระนั้นงบประมาณรายได้อันน้อยของแผ่นดินก็ยังหาได้สมดุลย์ตามปกติ
 ไม่ รัฐบาลจึงต้องพยายามแสวงหารายได้เพิ่มขึ้น โดยการให้มีการแก้ไขอัตราภาษีที่มีอยู่
 แล้วให้สูงขึ้น และออกกฎหมายว่าด้วยภาษีอากรใหม่ ซึ่งกระทรวงพระคลังฯ เชื่อว่า -

¹ ชาญชัย รัตนวิบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 231.

² รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์, ทฤษฎีการภาษีอากร, (สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2516)
 หน้า 42 - 43 : เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

³ หจช. ร. 7 ค. 15. 1/2 พระยาโกมารกุลมนตรี ผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดี
 กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.

หากทำได้ทั้งสองประการ รัฐบาลจะมีรายได้เพิ่มขึ้นอีก 8 ล้านบาท¹ เมื่ออภิรัฐมนตรี และเสนาบดีต่าง ๆ ให้นำเข้าที่ประชุมพิจารณาเห็นชอบด้วยแล้ว ก็ได้มีการมอบหมาย ให้กระทรวงต่าง ๆ รับมอบงานไปดำเนินการตามแต่ความเหมาะสม เช่น ให้กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงต่างประเทศ รับไปดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง และกำหนดค่าธรรมเนียมที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ ขณะเดียวกันก็ได้ให้กระทรวงมหาดไทย เกษตราธิการ และกรมร่างกฎหมาย ร่วมปรึกษากับกระทรวงพระคลัง - มหาสมบัติ เพื่อยกร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดิน เป็นต้น² ครั้นต่อมาภาวะการเงินของประเทศคับขันยิ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงตั้งอนุกรรมการ เสนาบดีสภาขึ้นในกลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2474 เพื่อหาหนทางเพิ่มรายได้ตามวิธีการ ภาษีอากรปัจจุบัน และภาษีอากรอย่างใหม่ แต่อนุกรรมการฯ เสนาบดีสภา ก็มีได้เสนอแนะเกี่ยวกับภาษีที่จะเก็บในปี พ.ศ. 2474 แต่อย่างใด นอกจากให้แก้ไขอัตราภาษีศุลกากร ให้สูงขึ้น³ นอกจากนี้ยังมีได้มีการ เปลี่ยนแปลงชัชชบายงานทางด้านการคลัง เท่าใด รวมทั้งระบบการเก็บภาษีด้วย ดังปรากฏว่า เมื่อนายฮอลด์ แพตซ์ เสนอแนะให้รัฐบาล เก็บภาษีคนร่ำรวย⁴ ข้อเสนอของ เขาก็ไม่ได้รับความสนใจจากอภิรัฐมนตรีสภา หรือ

¹ หจข. ร. 7 ค. 15. 1/4 หนังสือของพระยาโกมารกุลมนตรี ที่ 269/24328 ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2473 กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.

² หจข. ร. 7 ค. 15. 1/4 ร่างหนังสือลับของเจ้าพระยามหิธร ที่ 411/7196 ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 ถึงเจ้าพระยาโกมารกุลมนตรี.

³ หจข. ร. 7 ค. 15. 3/2 ลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2474.

⁴ หจข. ร. 7 ค. 14/4 คำแปลบันทึกนายฮอลด์ แพตซ์ เรื่องการเงิน ลงวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2474.

อนุกรรมการ เสนาบดีสภา เลขแม่แค่น้อย ทั้งนี้ได้มีผู้สันนิษฐานว่า เนื่องมาจากอภิรัฐมนตรี
ผู้ทรงพิจารณาเรื่องนี้บางพระองค์ ทรงมีฐานะทางการเงินดีมาก ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่า ผู้ที่
ทรงอยู่ในข่ายนี้ที่สุด ก็คงจะเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั่นเอง การ
ไม่ให้ความสนับสนุนก็ด้วยหวังเกรงว่าจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์ส่วนพระองค์ ขอ
สันนิษฐานดังกล่าวยังมีอาจใช้เป็นข้อสรุปถึง เหตุผลของการที่ขอเสนอของนายฮอลด์ แพทย์
ไม่ได้รับความสนใจจากอภิรัฐมนตรีได้ ทั้งนี้เพราะยังไม่มีหลักฐานใคร่บุงต้องไป เพียง
แต่อาจสันนิษฐานได้จากตอนหนึ่งของพระราชหัตถเลขาพระราชทานพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์
ซึ่งทรงพระราชปรารภเป็นเชิงอ่อนพระทัยว่า พระองค์ได้ทรงพยายามที่จะให้การเก็บ
ภาษีเป็นไปในทางยุติธรรมมากขึ้นแล้ว แต่ก็ไม่สำเร็จ¹ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า พระองค์ทรง
มิได้รับการสนับสนุนจากคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน คืออภิรัฐมนตรีสภาเลย

ต่อมาอนุกรรมการ เสนาบดีสภาได้ขอเพิ่มอัตราภาษีที่ดินและอัตรากาสิโนเงินเดือน
และเงินปีใหม่ โดยได้รับความเห็นชอบจากเสนาบดีสภา² จากนั้นรัฐบาลก็ได้ออกพระ-
ราชบัญญัติเกี่ยวกับภาษีอากรอีก 2 ฉบับคือ พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือน และที่ดิน
พุทธศักราช 2475 และพระราชบัญญัติกาสิโนเงินเดือน พุทธศักราช 2475 ซึ่งพระราชบัญญัติ
ฉบับหลังนี้เก็บจากรายได้ ซึ่งได้แก่ เงินเดือน เงินค่าจ้างแรงงาน เบี้ยบ้านอายุ เบี้ยหวัด
เงินปี เงินบำเหน็จ เงินค่าธรรมเนียม ค่านายหน้า หรือแม้แต่เงินโบนัส³ ยกเว้น

¹ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เก็ดวังปารุสก, เล่มที่ 2,
หน้า 35 - 36.

² หจข. ร.7 ค.15.1/5 รายงานการประชุมเสนาบดีสภา ที่ 64/2474
วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2474.

³ แผนกกฎหมาย, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 49, ภาค 1-2, หน้า 26-29.

รายได้บางประเภท เช่น เงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ และเงินปีพระบรมราชินี¹ นอก
จากนั้นก็ยังมีเงินเดือนข้าราชการในคณะทูต กองสูลโดยตำแหน่ง
รวมทั้งคนใช้ หรือลูกจ้างในสถานทูต หรือของคณะทูต พระราชบัญญัติฉบับนี้จึง เป็นที่
วิพากษ์วิจารณ์กันโดยทั่วไปว่าไม่ยุติธรรม ที่เรียกเก็บเฉพาะรายได้จากเงินเดือนเท่า
นั้น ทั้งนี้ต่างพากันเห็นพ้องว่า ควรให้มีการเก็บภาษีทุนทรัพย์ด้วยจึงจะยุติธรรม และ
ไม่เป็นการแสดงว่ารัฐบาลพยายามปกป้องรักษาผลประโยชน์ของพระราชวงศ์ ซึ่งล้วน
แล้วแต่มีทุนทรัพย์มากทั้งสิ้น แต่รัฐบาลก็ได้กระทำตามข้อเรียกร้องของราษฎร และทำ
ได้เพียงออกแถลงการณ์เรื่องความอึดอัดคับข้อง พ.ศ. 2475 ขอร้องให้ประชาชนเห็น
ใจและช่วยบ้านเมืองด้วยการ เสียภาษีอากร นับว่ามีได้ทำให้สถานการณ์ทางการเงินซึ่ง
ทำให้ประชาชนเดือดร้อนนั้นคลายความตึงเครียดลงได้เลย กลับทำให้ภาระภาษีตกหนัก
แก่ประชาชนส่วนใหญ่มากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

จะเห็นได้ว่าในฐานะที่ทรง เป็นประธานอนุกรรมการ เสนาบดีสภา เตรียมจัด
งบประมาณให้เข้าสู่ศูนย์กลางนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ก็ได้ทรง
หาวิธีทางในการที่จะปรับสภาพการเงินและงบประมาณแผ่นดินให้ เข้าสู่ศูนย์กลางอย่าง
รอบคอบ และทรงอำนาจการให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล แต่ผลที่ปรากฏภายหลัง
กลับมิได้ทำให้สถานการณ์ทางการเงินดีขึ้น หรือผ่อนคลายความเดือดร้อนของราษฎรแต่
อย่างใด ข้ำยังให้ความรู้สึกเปรียบเทียบกันระหว่างราษฎรและพระราชวงศ์หรือพวก
เจ้าทั้งหมด ว่ารัฐบาลให้สิทธิพิเศษแก่พวกพระราชวงศ์อย่างเต็มที่ ในการละเว้นข้อ
ปฏิบัติต่าง ๆ ได้ และพยายามปกป้องรักษาผลประโยชน์ของพวกเขา มิให้กระทบ -
กระเทือน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรง เป็นเป้าสำคัญที่ถูกโจมตี

¹ หจช. ร. 7 ค. 13/16 ดาษพระหัตถ์ มจ. วิวัฒน์ไชย ไชยยันต์ อธิบดี
กรมสรรพากร ถึงเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ เลขที่ 104/638
ลงวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

โดยตลอด ด้วยปรากฏว่า พระองค์ทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ทรงดำรงตำแหน่งประธานอนุกรรมการ เสนาบดีสภา และทรงนำมติของที่ประชุมขึ้นทูลเกล้า ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อตัดสินพระราชหฤทัยคำ เป็นการกำหนด เป็นนโยบายต่อไป ซึ่งปรากฏว่า มติส่วนใหญ่ของอนุกรรมการ เสนาบดีสภาชุดนี้ มักจะ ออกมาในรูปของการขัดขวางยับยั้งขอประเทศชาติบ้านเมืองให้อยู่ในมือประชาชน และ ผู้ที่ไม่อยู่ในข่ายนี้กลับได้แก่พระราชวงศ์ ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะคืออยู่แล้ว ทำให้ดูเหมือนว่า พระองค์ทรงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของอนุกรรมการ เสนาบดีสภา และการตัดสิน พระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยทรงเป็นองค์ประธาน ซึ่ง ทรงเป็นพระราชวงศ์ชั้นสูง และทรงมีฐานะร่ำรวยที่สุดในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม ข้อ พิสูจน์ในเรื่องนี้ ตลอดจนแนวพระดำริ และความตั้งพระทัยจริงของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั้น ยังมีได้ปรากฏเป็นหลักฐานแต่อย่างใด จึงยังมีอาจ ประเมินพฤติการณ์ของพระองค์ในกรณีนี้ได้

3. บทบาทในเรื่องการพิจารณาการพระราชทานรัฐธรรมนูญ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวความคิดเกี่ยวกับ ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้แพร่ขยายไปในหมู่ผู้ที่ได้รับการศึกษาทั้งจาก ในและนอกประเทศโดยทั่วไป ทำให้ความคิดที่ว่าประชาชนควรจะได้มีส่วนร่วมในการ ที่จะปกครองประเทศของตนก็มีมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งที่จริงแนวความคิดดังกล่าวได้มีมา ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 แล้ว แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังไม่ทรงเห็น ความสำคัญเท่าที่ควร ประกอบกับสถานการณ์ต่าง ๆ ทางการเมือง และเศรษฐกิจ ยัง ไม่เอื้อให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยเท่าที่ควร แนว ความคิดนี้จึงถูกขุ่นสืบมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 และได้ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความต้องการของประชาชน และ ภาวะที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในขณะนั้นเป็นอย่างดี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยา-

กัลยาณไมตรี พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย¹ เพื่อเป็นเค้าโครงใน การจะเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อไป

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เน้นถึงระบบการมีนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบในการบริหาร ราชการแผ่นดินแทนพระมหากษัตริย์ โดยนายกรัฐมนตรีมีสิทธิที่จะเลือกรัฐมนตรีร่วมคณะ ใต้เอง และรัฐมนตรีก็จะเป็นผู้รับผิดชอบบริหารราชการในแต่ละกระทรวงโดยขึ้นตรงต่อ นายกรัฐมนตรี นอกจากนี้เมื่อมีการประชุมพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนโยบาย ใหญ่ ๆ ทั่วไป นายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้นำผลสรุปขึ้นกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์เพื่อจะ ทรงศรัทธินพระราชหฤทัยสั่งการอย่างไรต่อไป สำหรับอภิรัฐมนตรีสภานั้น ร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งอภิรัฐมนตรี ซึ่งมีสมาชิก ทั้งสิ้น 5 นาย โดยนายกรัฐมนตรีเป็นสมาชิกอภิรัฐมนตรีสภาโดยตำแหน่ง ทั้งนี้ อภิรัฐมนตรีสภามีหน้าที่เพียงถวายคำปรึกษา เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงขอคำปรึกษาเกี่ยวกับ นโยบายทั่ว ๆ ไป หรือปัญหาอื่น ๆ อภิรัฐมนตรีสภาไม่มีอำนาจที่จะถวายคำปรึกษา ในเรื่องการแต่งตั้งข้าราชการ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับราชการประจำ แต่มีอำนาจในการ ตั้งกระทู้ถามนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีคนอื่น ๆ ได้²

จากการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้อย่างคร่าว ๆ โดยเน้นให้เห็นถึง หน้าที่ของอภิรัฐมนตรีสภาโดยเฉพาะ ก็ด้วยเหตุที่การกำหนดบทบาทหน้าที่ของอภิรัฐมนตรี สภา จะเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเดียวที่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะในส่วนอื่น ๆ นั้นแทบไม่อาจ เรียกได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ก้าวหน้า และเป็นการเตรียมพื้นฐานสำหรับการปกครอง

¹ หจข. ร.7 สบ.2.47/32 บันทึกการปกครอง.

² หจข. ร.7.47/32 หนังสือของพระยาภิรมย์ภักดี กัลยาณไมตรี กราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2469 (ร่าง รัฐธรรมนูญ มาตรา 7).

ในระบอบรัฐสภาต่อไปแต่อย่างใด ด้วยพระมหากษัตริย์ก็ยังทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการแต่เพียงพระองค์เดียวเช่นเดิม¹ สำหรับในช่วงที่เกี่ยวกับอภิรัฐมนตรีสถานนั้น จะสังเกตได้ว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มอบอำนาจของอภิรัฐมนตรีสภาลงอย่างมาก ดังจะเห็นว่า อภิรัฐมนตรีสภาไม่มีอำนาจในการบริหารแต่อย่างใด แม้แต่การถวายคำปรึกษาในเรื่องนโยบาย หรือปัญหาต่าง ๆ ก็ทำได้ต่อเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชประสงค์จะขอคำปรึกษามาเฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณี นอกจากนี้อำนาจในการตรวจสอบฝ่ายบริหาร คือคณะรัฐมนตรีก็ทำได้แต่เพียงตั้งกระทู้ถามเท่านั้น ทั้งยังไม่มีหน้าที่ในการถวายคำปรึกษาในเรื่องการแต่งตั้ง และการปลดข้าราชการ โดยเฉพาะข้าราชการระดับสูง ดังที่ได้เคยปฏิบัติมาเลย และอาจเป็นด้วยเหตุนี้เอง เมื่อได้มีการนำร่างรัฐธรรมนูญนี้เข้าขอความเห็นจากอภิรัฐมนตรีสภา ก็ได้รับการคัดค้านจากคณะอภิรัฐมนตรี โดยเฉพาะจากสมเด็จพระยาตำราญภาพ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงต้องระงับไปโดยปริยาย ครั้นต่อมา พระยาภิวิศาลวาจา และนายสตีเวนส์ก็ได้ทำบันทึกทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นรวมทั้งสิ้น 3 ฉบับ อันประกอบด้วย ฉบับหนึ่งเป็น "เค้าโครงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง" (An Outline of Changes in the Form of Government) ของนายสตีเวนส์ ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2474² ซึ่งยังคงสงวนอำนาจบริหารไว้กับพระมหากษัตริย์ และมีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 อย่างมากอีกด้วย³ ส่วนอีกสอง

¹ เรื่องเดียวกัน.

² หจข. ร.7 สบ.2.47/242 สืบ. โปรดเกล้าฯ ให้ส่งบันทึกความเห็นของเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ นายเรมอนด์ บี.สตีเวนส์ และพระยาภิวิศาลวาจา เรื่อง "เค้าโครงแห่งระบบการปกครองที่จะเปลี่ยนแปลง" (12 มีนาคม พ.ศ. 2474).

³ ตี้อยอนันต์ สมุทวณิช, ร่างรัฐธรรมนูญของพระปกเกล้าฯ, (โรเนียว) 2518, หน้า 13 - 14.

ฉบับนี้เป็นบันทึกความเห็นประกอบ "เค้าโครงการรัฐธรรมนูญ" จากบันทึกทั้งสามฉบับนี้ ได้มีการนำเข้าที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภา แต่ผลก็เป็นเช่นเดิม คือ ได้รับการคัดค้านจาก อภิรัฐมนตรีหลายพระองค์ ถึงแม้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จะได้ทรงกล่าว ตักเตือนในที่ประชุม ให้คำนึงถึงผลที่จะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือการรัฐประหาร และเผด็จการทหาร แต่ในที่สุดพระองค์ก็ทรงยอมตามความเห็นของรัฐมนตรีเหล่านั้น¹

เป็นที่น่าเสียดายที่เอกสารรายงานการประชุมอภิรัฐมนตรีสภาในเรื่องนี้ได้ สูญหายไป แต่จากการพิจารณาหลักฐานอื่น ๆ ประกอบจะเห็นได้ว่า สมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นพระองค์หนึ่งที่ยังทรงยื่นกรณคัดค้านเรื่องนี้อย่างเด็ดขาด² สำหรับสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั้น ยังมีได้มีหลักฐานทางราชการที่ แน่นนอนพอจะสรุปได้ว่าพระองค์ทรงร่วมในการคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้หรือไม่ เพียงแต่สันนิษฐานจากคำกล่าวอ้างของบุคคลร่วมสมัย และเอกสารชั้นรองต่าง ๆ ซึ่ง เชื่อกันว่าพระองค์ทรงมีอิทธิพลอย่างมากในการดำเนินรัฐประศาสนโยบายต่าง ๆ ของ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง ระวังการพระราชทานรัฐธรรมนูญครั้งนี้ จึงน่าจะเป็นอิทธิพลของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรม พระนครสวรรค์วรพินิต โดยที่ทรงหวังจะได้ขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ พระองค์ต่อไป ด้วยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงมีพระราชโอรสสืบ-

¹ Great Britain Foreign Office Archives, F 5918/4260/40, Confidential 29 June 1932. Johns to Sir John Simon; ชาลนุชัย รัตนวิบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 275.

² ทจข. สบ. 2. 52/335 ร่างลายพระหัตถ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ถึงเจ้าพระยามหิธร ไม่ปรากฏวันที่ เดือน ปี.

สันติวงศ์¹ และประกอบกับโดยส่วนพระองค์แล้ว โปรดให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งยังไม่ทรงเห็นด้วยกับพระราชดำริที่ว่า อาจเกิดรัฐประหารขึ้นได้ หากไม่มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้ว่า จนกระทั่งก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 เพียงไม่กี่วัน พระองค์ก็ยังทรงเชื่อในพระดำริดั้งเดิมว่าจะไม่เกิดเหตุรุนแรงขึ้น และทรงประมาณกำลังของผู้ที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงการปกครองน้อยกว่าความเป็นจริงมาก ซึ่งเห็นได้จากการที่ พลตำรวจโท พระยาอภิรักษ์ประภาศ อธิบดีกรมตำรวจ ได้เสนอขออนุมัติจับกุมผู้ต้องหาว่าจะก่อการกบฏต่อพระองค์ ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่ง เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย แต่พระองค์กลับทรงสั่งให้ระงับการจับกุมด้วยทรงดำริว่า บุคคลเหล่านี้ไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด ไม่น่าที่จะกล่าวหาทำร้ายใหญ่ได้² จากเหตุผลดังกล่าว จึงอาจคาดว่าพระองค์น่าจะเป็นผู้หนึ่งซึ่งร่วมในการคัดค้านการพระราชทานรัฐธรรมนูญด้วย แต่ทั้งนี้เหตุผลส่วนใหญ่ที่อภิรัฐมนตรีสภา ร่วมกับคัดค้าน น่าจะมาจากความเชื่อที่ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการศึกษาที่เพียงพอ และปัญหาที่เกิดขึ้นขณะนั้นเนื่องมาจากเศรษฐกิจ มิใช่จากแนวความคิดทางการเมือง หากแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจได้ทุกอย่างก็จะเรียบร้อย นอกจากนี้เค้าโครงร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวก็มีผลกระทบกระเทือนต่อสถานภาพของอภิรัฐมนตรีสภาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่าการกำหนดสถานภาพของอภิรัฐมนตรีสภาใหม่นั้น แตกต่างกันอย่างมากกับร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงร่าง และสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงตรวจทานแก้ไข

¹ กิลปชัย ชาญเฉลิม (หนวย), เจ้าฟ้าประชาธิปก, (พระนคร: โอเคียนสโตร์, 2495), หน้า 67 และ เสลา เรขะรุจิ, ประสพการณ์ 34 ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย (พระนคร: แพร่พิทยา, 2509), หน้า 3.

² พลโทประยูร ภมรมนตรี, บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (พระนคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2517) หน้า 70 - 71.

จากกรณีที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ตลอดจนอภิรัฐมนตรีองค์อื่น ๆ พากันคัดค้านการพระราชทาน รัฐธรรมนูญครั้งนี้ได้สำเร็จ ยังผลให้สถานภาพของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คลอนแคลนมากขึ้น ด้วยความที่ทรงยอมให้อภิรัฐมนตรีสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงมาใช้อิทธิพลโน้มน้าวพระราชหฤทัยเช่นนี้ได้ นับเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ทำให้คณะราษฎร ซึ่งเข้าสังเกตพฤติกรรมทางการเมืองอยู่แล้ว ได้ถือเป็นโอกาสในการที่จะโจมตีการปกครองแบบเก่า ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงพระราชอำนาจเด็ดขาดในการบริหารประเทศ และใช้เป็นข้ออ้างในการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นระบอบประชาธิปไตยในโอกาสต่อมา

4. บทบาทในเรื่องการต่อต้านแนวความคิดสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์

ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ขณะที่แนวความคิดแบบประชาธิปไตยกำลังแพร่ขยายไปในหมู่ผู้ที่ได้รับการศึกษาทั้งจากสถาบันภายในและภายนอกประเทศ แนวความคิดสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ ก็ได้เริ่มแพร่เข้ามาทีละเล็กละน้อย และเริ่มเป็นที่นิยมกันประปราย แต่แม้ว่าแนวความคิดดังกล่าวจะไม่ค่อยมีผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจังแพร่หลายมากนัก และกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มสนับสนุนแนวความคิดนี้ก็มักไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรก็ตาม รัฐบาลไทยในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไม่อาจนิ่งนอนใจได้ ด้วยหลักการและวิธีปฏิบัติตามแนวความคิดคอมมิวนิสต์นี้ ตรงกันข้ามกับคตินิยมทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของไทยอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น บุคคลสำคัญในวงการรัฐบาลไทยจึงเห็นพ้องต้องกันว่า จะต้องทำการปราบปรามการเผยแพร่แนวความคิดสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ (มาร์กซิสม์) นี้ให้โดยทันทีที่จะกลายเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรก ประมาณ พ.ศ. 2468 ถึง พ.ศ. 2472 ความเคลื่อนไหวของแนวความคิดดังกล่าว เป็นไปในวงจำกัด โดยเฉพาะชาวจีน และชาวยุวนบางกลุ่ม และมุ่งไปยังการเมืองภายนอกประเทศมากกว่าจะ-

มุ่งล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย รัฐบาลไทยจึงยังเพียงแต่รออุทู่ท่าที่ โดยไม่ได้ดำเนินการรุนแรงอย่างไร ครั้นจนถึง พ.ศ. 2473 เป็นต้นมา กิจกรรมของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศมีมากขึ้น รัฐบาลจึงเพิ่มความสนใจที่จะหามาตรการยับยั้งการแพร่ขยายของแนวความคิดดังกล่าว เพิ่มมากขึ้น¹

สำหรับสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั้น พระองค์ทรงเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ทรงยอมรับหลักการตามแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์นี้เลย ดังจะเห็นได้จากพระคำรัสถึงผู้ที่ถูกจับในข้อหาเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในคราวหนึ่งว่า "...บุคคลเช่นนี้น่าจะก่อเหตุให้เกิดอันตรายได้มาก ไม่ควรที่จะรับฟังเอาง่าย ๆ ว่าเป็นคนเกิดเมืองไทย เพราะนิสัยใจคอหาเป็นคนไทยไม่... ไม่น่าจะเอ็นดูให้อยู่ที่พระบรมโพธิสมภารอีกสืบไป เมื่อพ้นโทษแล้วควรจัดการเนรเทศฐานเป็นบุคคลต่างด้าวอันไม่พึงปรารถนา..."²

จากพระคำรัสนี้แสดงถึงว่า พระองค์ทรงรังเกียจและตำหนิการกระทำที่จะบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติในลักษณะเช่นนี้เป็นอย่างมาก อาจเป็นด้วยเพราะพระองค์ทรงได้รับการศึกษา และฝึกฝนอบรมมาเพื่อให้เป็นทหาร จึงทรงเป็นปฏิปักษ์ต่อแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์อย่างสิ้นเชิงไปโดยปริยาย และประกอบกับความที่เป็นพระราชวงศ์ที่ทรงมีฐานะทางการเงิน และฐานะทางการเมืองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่จัดไว้ว่าอยู่ในระดับสูงสุดเช่นนี้ พระองค์ย่อมไม่ทรงเห็นชอบกับแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์อย่างแน่นอน ทั้งนี้จึงปรากฏว่า พระองค์ทรงเป็นอภิรัฐมนตรีพระองค์หนึ่งที่ทรงร่วมใน

¹ สุวดี เจริญพงศ์, ปฏิวัติของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยม ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475, วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519, หน้า 235.

² หจช. ร. 7 น. 18/1 รายงานเรื่องเงินก่อความไม่เรียบร้อย.

การคัดค้านแนวความคิดดังกล่าวอย่างเปิดเผยและจริงจังทุกครั้ง และมักจะเป็นผู้ทรง
 เื่อนให้รัฐบาลตระหนักถึงภัยของการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์นี้เสมอ เพื่อที่จะหาทาง
 ป้องกันและแก้ไขต่อไป ดังเช่นในการพิจารณาปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ในกลางปี พ.ศ.
 2473 พระองค์ทรงให้ความเห็นประกอบการพิจารณาถึงการที่ปีคนว่างงานเพิ่มขึ้นนั้นว่า
 จะทำให้เชื้อตอการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายคอมมิวนิสต์มากขึ้นด้วย ซึ่งรัฐบาลจะต้อง
 พยายามคิดหาทางแก้ไขปัญหานี้เสียแต่แรก¹ เป็นต้น ทั้งนี้ นอกจากที่พระองค์ไม่
 ทรงเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้โดยส่วนพระองค์เองแล้ว ประการหนึ่งที่พระองค์ต้องทรง
 สนพระทัยการปราบปรามการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์มากเป็นพิเศษกว่าอภิรัฐมนตรี
 พระองค์อื่น ด้วยทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีมหาดไทย ซึ่งได้รับพระบรมราชโองการให้
 เป็นผู้รับผิดชอบการปราบปรามผู้ที่มีการกระทำเป็นภัยต่อชาติโดยตรง สำหรับบทบาทของ
 พระองค์ในการดำเนินนโยบายปราบปรามผู้ที่มีการกระทำอันเป็นภัยต่อชาตินี้ จะได้กล่าว
 ถึงรายละเอียดอีกครั้ง ในตอนที่กล่าวถึงบทบาทของพระองค์ในฐานะเสนาบดีกระทรวง
 มหาดไทยในบทต่อไป

อนึ่ง ข้อพิพาทครั้งสำคัญที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรม
 พระนครสวรรค์วรพินิต ทรงรังเกียจลัทธิคอมมิวนิสต์ และทรงมีพระประสงค์จะปราบ
 ปรามลัทธินี้ให้สูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทยอย่างแท้จริง โดยไม่ทรงสนพระทัยว่าจะเป็นด้วย
 วิธีใดก็ตาม ซึ่งกลายเป็นการเผยให้เห็นถึงความไม่รอบคอบในการตัดสินพระทัย อัน
 เกือบจะทำให้เกิดความผิดพลาดครั้งยิ่งใหญ่ได้ กล่าวคือ ในราวกลางปี พ.ศ. 2470
 นายธีโอดอร์ ออแบร์ท (Theodore Aubert) นายกสมาคมต่อสู้พวกบอลเชวิก ได้
 ส่ง "บันทึกวิธีปราบปรามพวกบอลเชวิกส์" (Present Considerations Concerning
 the Fight Against Bolshevism) และ "บันทึกเรื่องความทารุณของพวกบอลเชวิกส์"

¹ พวช. ร.7 ค.15/6 อุนกรรมการเสนาบดีสภาพิจารณางบประมาณ
 แผ่นดิน และกรรมการพิจารณาการเก็บภาษีอากร.

(Soviet Terrorism) มาพูดเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพิจารณา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งบันทึกทั้ง 2 ฉบับมาถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เพื่อกราบทูลพระคำริว่า ควรจะตอบนายโอบามอย่างไรหรือไม่ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงให้ความเห็นว่า

... ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

นอกจากนี้ยังทรงเสนอแนะถึงข้อที่ควรกล่าวถึงในหนังสือตอบนายโอบาม เพื่อแสดงถึงว่าไทยกำลังดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเคร่งครัด โดยได้ทรงร่างหนังสือตอบนายโอบามแนบไปด้วย ซึ่งมีใจความสำคัญว่า รัฐบาลไคร้หวังป้องกันการเผยแพร่ลัทธิบอลเชวิคอยู่อย่างกวัดข้น บุคคลต่างควาคนโคที่พยายามจะเผยแพร่หลักการของบอลเชวิคหรือคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไคร้ได้เนรเทศออกไปหมดสิ้น และกำลังเตรียมจะออกกฎหมายเพิ่ม โดยกำหนดให้การเผยแพร่ลัทธินี้เป็นความผิดทางอาญา นอกจากนี้ยังบอกอีกว่า รัฐบาลไทยยังมิได้รับรองหรือมีสัมพันธไมตรีทางการทูตหรือทางเศรษฐกิจกับโซเวียตรัสเซีย และยังไม่คิดที่จะมีความสัมพันธ์เช่นนั้น พร้อมกันนี้ยังยืนยันว่า รัฐบาลไทยทำการปราบปราม และห้ามการเผยแพร่ลัทธิดังกล่าว โดยร่วมมือกับรัฐบาลของประเทศใกล้เคียง^๒ แตรร่างหนังสือตอบนายโอบามนี้ ได้รับการคัดค้านจากพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศเสียก่อน โดยพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ทรงให้เหตุผลว่า ความจริงแล้วสมาคมต่อต้าน พวก

^๑ หจข. ร.๗ ต. 13/1 พระหัตถเลขาสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต มีไปยังเจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ ลงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2470.

^๒ เรื่องเดียวกัน

บอลเชวิคก็ ยังไม่มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือใดแต่อย่างใด การที่ไทยจะเปิดแผนนโยบาย
เพื่อการดำเนินงานของชาติในขณะนั้นกับสมาคมที่เลือนลอยเช่นนี้ อาจนำมาซึ่งความ
ยุ่งยากแก่รัฐบาลในภายภาคหน้าได้ เพราะอาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณา
ชวนเชื่อได้ แต่ถ้าหากสนใจจะติดต่อกับสมาคมนี้จริง ๆ แล้ว ก็ควรให้อัครราชทูตไทย
ประจำกรุงปารีสสืบสวนความเป็นมาของสมาคมนี้เสียก่อน¹ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบด้วยกับพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ และเมื่อให้ทูตที่ปารีสสืบสวน
ดูแล้ว ก็ปรากฏว่ายังไม่มีรัฐบาลต่างประเทศใดได้ติดต่อกับสมาคมนี้เลย แต่สำหรับนาย
ไอแบร์ตนั้น เป็นผู้ที่มีหลักฐานและมีชื่อเสียงดีในเจนีวา และฐานะของสมาคมก็มีมั่นคง
อย่างไรก็ดี ทูตที่ปารีสก็แนะนำว่า ยังไม่เป็นการสมควรที่รัฐบาลจะทำการติดต่อกับ
สมาคมนี้ในขณะนั้น² พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเห็นชอบด้วยทุก
ประการ ข้อเสนอของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั้น จึงเป็นอันว่าตกไป

จากการนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงพระดำริของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนคร -
สวรรค์วรพินิต เกี่ยวกับแนวความคิดสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจนนว่า พระองค์
ทรงต่อต้านแนวความคิดดังกล่าวเต็มที่ และอาจกล่าวได้ว่า ทรงเป็นอภิรัฐมนตรีพระองค์
เดียวที่มีบทบาทในการต่อต้านแนวความคิดนี้มากที่สุด จนในบางครั้งก็ทำให้ทรงคัดค้าน
พระทัยริบควานเกินไปโดยมิได้ทรงไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนก่อน ดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว แต่
จากเหตุการณ์นี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าทรงมีความ
ไว้วางพระราชหฤทัยในสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตเป็นอย่างมาก ด้วย

¹ หจข. ร.7 ค.13/1 หนังสือพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ถึงเจ้าพระยา
มหิธร ที่ 132/10865 ลงวันที่ 5 กันยายน 2470.

² หจข. ร.7 ค.13/1 หนังสือเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ ถึงเจ้า -
พระยามหิธร ที่ ก.75/4711 ลงวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2472.

เมื่อมีปัญหาสำคัญ ๆ ก็จะต้องทรงกราบทูลปรึกษาสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์-
วรพินิตก่อนทุกครั้ง และแม้จะไม่ทรงเห็นด้วยกับพระคำริของพระองค์เท่าใด ก็มีได้ทรง
แสดงการตำหนิติเตียน หรือวิพากษ์วิจารณ์ให้ผู้อื่นเห็นว่าไม่ทรงเห็นด้วย ซึ่งในกรณีของ
สมาคมต่อต้านบอดเรวิกตั้งกล่าว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงประนี-
ประนอมความเห็นของทั้งฝ่ายสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และฝ่าย
พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ด้วยโปรดเกล้าฯ ให้ตอบรับบันทึกทั้ง 2 ฉบับของนาย
ไอแบร์ตไปโดยไม่ต้องชี้แจงนโยบาย หรือการดำเนินงานของรัฐบาลไทยแต่อย่างใดเลย
เพื่อเป็นการรักษาสถานภาพของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตไว้ ในฐานะ
ที่ทรงเป็นพระราชวงศ์ชั้นสูง และที่ปรึกษาราชการแผ่นดินที่ทรงให้ความเคารพเชื่อกัน
มากที่สุดต่อไป

แม้ว่าในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์-
วรพินิต ในฐานะองค์อธิราชมนตรีนี้ จะมีอุปสรรคในด้านเอกสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เอกสารรายงานการประชุมอธิราชมนตรีสภา ซึ่งสูญหายเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่ต่อเนื่อง
กัน และไม่สามารถพิจารณาบทบาทของพระองค์ได้อย่างละเอียดเท่าที่ควร แต่จาก
ประเด็นสำคัญที่ได้อธิบายมาทั้งหมดก็พอจะเห็นได้ว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์-
วรพินิต ทรงเป็นพระราชวงศ์ชั้นสูงที่ทรงมีอิทธิพลและบทบาทสำคัญในอธิราชมนตรีสภา อัน
เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นพระองค์หนึ่ง ด้วยเมื่อมีข้อปัญหาใด ๆ ในการดำเนินนโยบาย
ของรัฐบาลก็ตาม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มักจะทรงกราบทูลปรึกษาสมเด็จพระ
เจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตก่อนแทบจะทุกครั้ง และทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้
พระองค์ทรงเป็นผู้พิจารณากลับกรองข้อปัญหาต่าง ๆ และนำข้อสรุปขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อ
ตัดสินพระทัยต่อไป นอกจากนี้หากเรื่องใดที่เป็นปัญหาเร่งด่วน อาทิเช่น ปัญหาวิกฤตการณ์
การเงิน ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งประธาน
อนุกรรมการเสนาบดีสภา เพื่อทรงรับผิดชอบในการพิจารณาตรวจจัดงบประมาณให้เข้าสู่
ดุลยภาพ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ก็มีได้ทรงมีความเชี่ยวชาญในด้านการเงินมาก่อนเลย เป็นต้น

และเนื่องจากอภิรัฐมนตรีสภา เป็นสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินที่มีบทบาททางการเมืองที่สำคัญยิ่งในรัชกาลนี้ ด้วยเป็นสภาที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจพระราชนโยบาย และการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างมากที่สุด และสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ก็ทรงเป็นอภิรัฐมนตรีที่ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการประชุมพิจารณาข้อปัญหา และนโยบายต่าง ๆ ทุกครั้ง จึงอาจกล่าวได้ว่า พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญทางการเมือง อันมีผลต่อการกำหนดนโยบายบริหารประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้อย่างมากพระองค์หนึ่ง และในขณะที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระองค์ในฐานะองค์อภิรัฐมนตรีส่วนใหญ่ แม้ว่าจะมีจุดมุ่งหมายในการที่จะทำนุบำรุงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการปกครองของประเทศให้เจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้นก็ตาม แต่ส่วนหนึ่งก็เป็นการรักษาสถานภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ไว้ด้วย จึงเป็นเหตุสำคัญให้ความคิดที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งสามารถทำได้สำเร็จในที่สุดในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย